O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI
INV.№

УШБУ СОНДА:
2 ҚОНУН МЕЗОНИ
3 ОИЛА МУСТАҲКАМЛИГИ ГАРОВИ
4 БИР ВОҚЕА, ИККИ ХИЛ ЕЧИМ
“ОРЕХОВ” ГУРУҲИ ТУГАТИЛДИ

Адолат ҳар ишда ҳамроҳимиз ва дастуримиз бўлсин!

ИНСОН ва ҚОНУН

№ 31 (437)
2005 йил
23 август
сешанба

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИНИНГ ҲУҚУҚИЙ ГАЗЕТАСИ

Сотувда эркин нархда

MEZON:

Жамғариб бориладиган пенсия тизими маблағларидан жамғариб бориладиган пенсия тўловлари тўлаш учун фойдаланилади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизими маблағларидан жамғариб бориладиган пенсия тизими билан боғлиқ бўлмаган мажбуриятларни бажариш учун фойдаланиш мумкин эмас.

Халқ банки жамғариб бориладиган пенсия тизими маблағларининг алоҳида ҳисобини юритади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизими маблағларини кўпайтириш ҳамда уларни пул қадрсизланишидан ҳимоя этиш мақсадида бундай маблағлардан инвестиция ва кредит ресурслари сифатида, шунингдек, молиявий воситаларга жойлаштириш учун фойдаланиши мумкин.

Жамғариб бориладиган пенсия тизими маблағларидан инвестиция ва кредит ресурслари сифатида фойдаланиш Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги билан келишилган ҳолда Халқ банки томонидан амалга оширилади.

Жамғариб бориладиган пенсия тизими маблағларини молиявий воситаларига жойлаштириш тартиби Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан белгиланади.

“ФУҚАРОЛАРНИНГ ЖАМҒАРИБ БОРИЛАДИГАН ПЕНСИЯ ТАЪМИНОТИ ТЎҒРИСИДА”ГИ ҚОНУН, 12-МОДДА

ХАЛҚ ИШОНЧИНИ ОҚЛАШ – ОЛИЙ МАСЪУЛИЯТ

Аввал хабар қилинганидек, шу йил 19 август куни Олий Мажлис Сенати Кенгашининг мажлиси бўлди. Унда Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислом Каримов қатнашди ва нутқ сўзлади.

Мажлисда 26 август куни очиладиган Сенатнинг навбатдаги сессиясида кўриладиган масалалар ҳақида атрофлича фикр алмашиниб, бу сессияни юқори даражада ўтказиш, унинг кун таркибига бугунги ҳаётнинг ўзи тақозо этаётган долзарб масалаларни киритиш зарурлиги таъкидланди.

Шуни қайд этиш лозимки, мазкур йиғилишда Олий Мажлиснинг қуйи – Қонунчилик палатаси раҳбарияти, қўмита ва партия фракцияларининг раҳбарлари ҳамда фаоллари иштирок этгани учрашувга алоҳида маъно-мазмун бағишлади.

Йиғилиш муҳокамасига қўйилган асосий масала, яъни Қашқадарё вилоятидан сайланган сенаторларнинг “Хонобод” шаҳарчасидаги аэродромда жойлашган АҚШ ҳарбий-ҳаво кучлари контингентини Ўзбекистон ҳудудидан олиб чиқиш ҳақидаги мурожаати билан бирга, Андижон шаҳрида шу йилнинг 12-13 май кунлари содир этилган фожиали воқеаларга баҳо бериш масаласи ҳам кўрилди.

Қуйида ушбу мажлиснинг қисқача баёни эълон қилинмоқда.

Давлатимиз раҳбари Кенгаш мажлисидаги ўз нутқида мамлакат парламентининг муҳим ижтимоий-сиёсий масалалар бўйича фаолияти ҳақида фикр юритиб, бугунги куннинг кўпгина долзарб масалалари, шу жумладан, эл-юртимизнинг тинчлигига хавф солиб, барқарорликни таҳдид остида қолдирадиган, фожиали оқибатларга олиб келиши мумкин бўлган хатарларга ўз вақтида баҳо бериш ва уларни бартараф этишни ҳаётнинг ўзи ўртага қўймоқда, деб таъкидлади.

Мажлисда Андижон воқеаларини холисона таҳлил қилиш, бу фожианинг асосий сабабларини чуқур ўрганиш ва ундан тегишли хулосалар чиқариш ҳозирги вақтда бутун жамиятимизнинг энг долзарб вазифаси бўлиб қолаётганига эътибор қаратилди.

Бу террорчилик ҳаракатининг иштирокчилари ўз йўли билан, аммо уларнинг ташкилотчилари ҳақида алоҳида фикр юритиш, ҳақиқий башарасини очиб ташлаш, бу воқеаларнинг моҳиятини кенг жамоатчиликка етказиш, ғаразли ва узоқни ўйлаб амалга оширилган қўпорувчиликдан кўзланган асл мақсадни фош этиш, юртдошларимизни бу хуружларни бартараф этиш учун сафарбар қилиш — халқ вакиллари, халқнинг таянчи ва ишончи бўлмиш депутатлар ва сенаторларнинг юксак масъулияти ва асосий вазифасига айланиши зарурлиги тўғрисида давлатимиз раҳбари куйиниб гапирди.

Бугун Ўзбекистон ўзининг миллий манфаатларини кўзлаб олиб бораётган мустақил сиёсатни кўролмасдан, уни ўзгартиришга қаратилган бу ёвуз ҳаракатларни, юртимиз шаъни ва обрўсига доғ тушириш, халқаро майдонда унинг юзини ерга қаратиш учун катта маблағ, катта куч ташлаб, туҳмат ва уйдирмаларни тарқатиб, мамлакатимизга нисбатан эълон қилинмаган информацион урушни ким ва нима мақсадда бошлагани ҳақида халқимиз тўла хабардор бўлиши, уни чуқур англаши лозимлигига алоҳида урғу берилди. Бу - ўта жиддий ва масъулиятли ишга муносиб ҳисса қўшиш барча раҳбарлар, ҳар бир депутат ва сенатор учун ҳам қарз, ҳам фарз бўлиши дарқорлиги қайд этилди.

Ана шу масалалар депутат ва сенаторлар томонидан атрофлича муҳокама қилинди ҳамда бу борада амалий таклиф ва мулоҳазалар билдирилди.

Сўзга чиққанлар кун тартибидаги масалаларни батафсил ва ҳар томонлама таҳлил этиб, бу масалаларни ўз қалби ва онгидан ўтказиб билдирган фикр-мулоҳазаларнинг асосий маъно-мазмунини қуйидаги хулосаларда мужассам этиш мумкин.

Биринчидан. Андижонда содир бўлган бу машъум фожиа тарихимизда, халқимиз ҳаётида кўп йиллар давомида битмайдиган оғир яра, жароҳат бўлди. Энг аввало, бу фожиа туфайли қанча одам ҳалок бўлди.

Тинч ва осойишта ҳаётимизни сақлаш, эл-юртимизни ҳимоя қилиш учун мардона жон берган ҳарбийларимиз бўладими, бегуноҳ қурбон бўлган тинч аҳоли вакиллари бўладими — ҳаммасининг ота-онаси, жигарбандлари, ёру биродарлари бор. Уларнинг ота-онаси, яқинлари олдида бош эгиш, дардига ҳамдард, қайғусига шерик бўлиш - барчамизнинг инсоний бурчимиздир.

Қолаверса, мияси заҳарланган, алданган босқинчиларнинг ҳам ота-оналари борлигини унутмаслик керак.

Иккинчидан. Афсус билан айтиш лозимки, Ўзбекистон шаънига доғ бўлиб тушган бу фожиа ғанимларимизнинг тегирмонига сув қуйишга, уларнинг бизга қарши маломат тошларини ёғдирган информацион хуружларига сабаб бўлди. Ана шундай ғаразли кучларнинг уйдирмалари Ўзбекистонни бадном қилиш учун уринишларга, мамлакатимизга нисбатан мутлақо асоссиз айблар қўйилишига олиб келди. Буни барчамиз чуқур тушуниб, зарур хулосалар чиқаришимиз керак.

Учинчидан. Шу кунларда Мустақиллик байрами муносабати билан бир гуруҳ юртдошларимизни давлатимизнинг юксак мукофотлари билан тақдирлаш масаласи бўйича иш олиб борилмоқда. Жумладан, Андижон воқеаларида ўзини кўрсатган, мардлик ва матонат фазилатларини намоён этган йигитларимизни ҳам мукофотлаш юзасидан ҳужжатлар тайёрланмоқда.

Бу ҳақда гапирганда, изтироб билан айтиш лозимки, ана шу йигитлар қаторида хавфсизлик хизмати, ички ишлар, махсус ҳарбий қисмларда хизмат қилган 7 нафар марҳум ўғлонларимиз бор. Ҳали ҳаётга тўймаган, юрагида орзу-ҳаваслари кўп бўлган бу йигитларнинг таржимаи ҳоли, хизмат фаолияти билан танишар экан, одам ҳайратда қолади — юрт бошига иш тушганда, хавф тушганда улар ҳеч иккиланмасдан, ўзини четга олишни хаёлига ҳам келтирмасдан, ҳақиқий мардлик ва жасорат намунасини кўрсатди.

Униб-ўсиб келаётган фарзандларимиз орасида ўзининг жонини эл-юртимиз тинчлиги ва осойишталиги учун фидо этишга тайёр бўлган шундай довюрак ўғлонларимизнинг борлиги — Ватанимизга ғаразли ният билан кўз олайтирадиган ҳар қандай босқинчилик ва тажовузкорлик уринишларининг олдини олиш, муқаддас заминимизни барча хатарлардан ҳимоя қилишнинг ишончли ва мустаҳкам кафолатидир, десак, айни ҳақиқатни айтган бўламиз.

Шу муносабат билан ҳар қайси ўзини эр йигит, мард деган инсон — у ким бўлмасин, оддий деҳқон ёки ишчими, депутат ёки сенаторми — ўз-ўзига шундай савол билан мурожаат қилиши табиий: агар мен ана шу йигитларнинг ўрнида бўлсам, ўзимни қандай тутардим? Ўзимни аямасдан, ширин жонимни, ҳаётимни юрт учун беришга қурбим, мардлигим етармиди?

(Давоми иккинчи бетда)

Qonun ijodkorligi

ҲУҚУҚИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ

Истиқлол йилларида мамлакатимизда барча соҳалар қатори суд-ҳуқуқ соҳасида ҳам кенг кўламли ислоҳотлар амалга оширилди. Ўтган давр мобайнида бевосита давлатимиз раҳбарининг ташаббуси ва раҳнамолигида бу борада босқичма-босқич равишда туб ўзгаришлар рўй берди. Суд ҳокимиятининг мустақиллигини тўлиқ таъминлаш, миллий қонунчилик тизимини яратиш, қонун ижодкорлиги йўлга қўйиш сингари кўпдан-кўп мураккаб вазифалар ҳал этилди. Бунга судларнинг ихтисослаштирилгани, кўплаб янги қонунлар қабул қилингани, жиноий жазоларнинг либераллаштирилгани, қонунчиликка ярашув тўғрисидаги янги институтнинг жорий этилганини мисол сифатида келтириш мумкин. Яқинда қабул қилинган “Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида”ги Президент Фармони бу соҳада ташланган энг муҳим қалам бўлди. Мазкур Фармон инсон ҳуқуқлари олий қадрият деб эътироф этилган мамлакатимизда шахс ҳуқуқларини янада тўлиқроқ ҳимоялаш кафолати сифатида хизмат қилади. Қуйида ана шу фармоннинг мазмун-моҳияти, у билан боғлиқ масалалар таҳлилига бағишланган мутахассис олимларнинг фикр-мулоҳазалари газетхонлар эътиборига ҳавола этилмоқди.

Мавжуда РАЖАБОВА,
юридик фанлари доктори

ИНСОН ҲУҚУҚИ– СУД ҲИМОЯСИДА

Мустақиллик йилларида суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилган ислоҳотлар кўлами кенглиги, жамиятни тубдан янгилашга йўналтирилгани билан улкан ижтимоий-сиёсий моҳият касб этади. Бу соҳада амалга оширилган ташкилий-ҳуқуқий тадбирлар, қонун ҳужжатларини такомиллаштиришда миллий давлатчилигимизнинг бой тарихий тажрибалари ҳамда жаҳондаги ривожланган давлатларнинг ҳуқуқ соҳасида эришган ижобий тажрибалари асосида халқаро ҳамжамият томонидан эътироф этилган тараққиётнинг “Ўзбек модели”га мос ҳуқуқ тизими шаклланди. Мазкур ислоҳотлар замирида, аввало, инсон манфаати ётади. Қолаверса, Конституция ва қонунларимизда белгилаб қўйилган фуқароларнинг шахсий ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилиш, бузилган ҳуқуқларини одил судловни амалга ошириш орқали тиклаш, шу асосда қонун олдида барчанинг тенглигини таъминлаш ислоҳотларнинг бош мақсади десак, хато қилмаймиз.

Ҳуқуқ меъёрлари билан тартибга солинаётган тизимда инсоннинг шахсий ва турар-жой дахлсизлиги каби конституциявий эркинликларини таъминлаш ўзига хос хусусиятга эга. Бу ҳақда Конституциямизнинг 25-моддасида шундай дейилади: **“Ҳар ким эркинлик ва шахсий дахлсизлик ҳуқуқига эга. Ҳеч ким қонунга асосланмаган ҳолда ҳибсга олиниши ёки қамоқда сақланиши мумкин эмас”.** Шунингдек, 27-моддада уқтирилишича, **“ҳар ким ўз шаъни ва обрўсига қилинган тажовузлардан, шахсий ҳаётига аралашишдан ҳимояланиш ва турар-жой дахлсизлиги ҳуқуқига эга. Ҳеч ким қонун назарда тутган ҳоллардан ва тартибдан ташқари бировнинг турар-жойига кириши, тинтув ўтказиши ёки уни кўздан кечириши, ёзишмалар ва телефонда сўзлашувлар сирини ошкор қилиши мумкин эмас”.** Шу ўринда таъкидлаш жоизки, Конституциямиздаги ушбу меъёрда Инсон ҳуқуқлари умумжаҳон Декларациясидаги “Ҳеч ким асоссиз қамалиши, ушланиши мумкин эмас” ёки **“Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро Пакт”**даги “Ҳар бир инсон озодлик ва шахсий дахлсизлик ҳуқуқига эга. Ҳеч ким ўзбошимчалик билан ҳибсга олиниши ёки ҳисда сақланиши мумкин эмас. Қамоққа олиниши ёки ҳибсда ушланиб турилиши туфайли озодликдан маҳрум этилган ҳар бир шахс ўз ишини судда кўриб чиқилиши ҳуқуқига эга, токи суд дарҳол унинг ушланиши қанчалик қонуний эканлиги борасида қарор чиқара олсин ва агар унинг ушланиши ноқонуний бўлса, озод қилиш ҳақида фармойиш бера олсин”, деган қоидалар ўз аксини топган.

Мамлакатимиз халқаро ҳуқуқнинг бу каби қоидаларини тан олиш билан бирга, бу меъёрларни миллий қонун ҳужжатларига сингдиришга доимо эътибор бериб келмоқда. Зеро, дунёвий ривожланиш йўлини танлаган мамлакатимизда демократик қадриятлар шарқона ҳаёт тарзи, миллий минталитет ва қадриятлар руҳига уйғун ҳолда баҳоланади. Дарҳақиқат, **“Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судга ўтказиш тўғрисида”**ги Президент Фармонида айнан шундай мазмун мужассам. Ушбу Фармон суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилишнинг навбатдаги босқичида мўлжалланган вазифаларни суд амалиётида қўллашни таъминлайди, ҳокимият тармоғида суднинг мустақиллигини мустаҳкамлашга, одил судлов жараёнида тортишув тамойилини кенгайтиришга, инсон ҳуқуқларини тўлиқ таъминлашга хизмат қилади.

(Давоми учинчи бетда)

Мамлакатимизда суд-ҳуқуқ соҳасидаги ислоҳотларнинг илк босқичидаёқ “Ислоҳот — ислоҳот учун эмас, инсон учун”, деган ғоя янгиланиш ва ўзгаришлар жараёнининг асоси қилиб олинган эди. Шу қоидага таянилган ҳолда миллий ҳуқуқий тизим яратилди ва у босқичма-босқич такомиллаштириб борилмоқда. Бу ислоҳотларнинг ҳозирги босқичида инсоннинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини суд орқали ҳимоя этилишини таъминлашни ҳаётнинг ўзи тақазо этмоқда. Дарҳақиқат, Конституция ва қонунларда белгиланган инсон ҳуқуқ ва эркинликлари дахлсиздир, уларни суд қарорисиз чеклаб қўйишга ҳеч ким ҳақли эмас.

Шуҳрат ФАЙЗИЕВ,
юридик фанлари номзоди

ШАХС ДАХЛСИЗЛИГИ КАФОЛАТИ

Яқинда эълон қилинган Президентимизнинг **“Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида”**ги Фармони билан инсон ҳуқуқлари дахлсизлигини таъминлаш йўлида яна бир дадил қадам қўйилди.

Хўш, мазкур Фармоннинг қабул қилиниши қандай омилларга асосланади?

Маълумки, прокурор жиноятлар юзасидан дастлабки терговни олиб борилишини таъминлайди ҳамда судда давлат айбловини қувватлайди. Жиноят-процессуал кодексининг 242-моддасида назарда тутилган эҳтиёт чораси сифатида қамоққа олишни гумон қилинувчи ва айбланувчига қўллаш дастлабки тергов жараёнида, фақат прокурор рухсати (санкцияси) билан амалга оширилади. Демак, гумон қилинувчига ёки айбланувчига нисбатан эҳтиёт чораси сифатида қамоқни қўллаган прокурор судда уни ўзгартирилиши ёки судланувчининг оқланишидан манфаатдор бўлмайди. Бундай ҳолат жиноят ишларининг кўриб чиқилиши билан боғлиқ тергов ва суд амалиётида фуқароларнинг ҳуқуқ ва эркинликлари ҳимояси учун бундан кўра холис, самарали механизм жорий этилишини тақозо этмоқда.

Қолаверса, қамоққа олишга санкция бериш масаласини прокурорнинг ўзи ҳал этади. Бу эса айблов ва ҳимоя ўртасидаги тортишувнинг юзага келишига муайян даражада тўсқинлик қилади. Санкция бериш ҳуқуқи судларга ўтказилса, айблов ва ҳимоя институтининг ўз фикрларини асослаши, далилларни тақдим этиши учун реал тортишув муҳити пайдо бўлади. Натижада қонун нуқтаи-назаридан айблов ва ҳимоядан манфаатдор бўлмаган суд ҳар иккала тарафдан тақдим этилган далиллар бўйича қонуний қарор қабул қилади.

Мамлакатмизда суд – давлат ҳокимиятининг мустақил тармоғи. Судьялар мустақил ва фақат қонунга бўйсунади. Суд жиноят ишининг айблов ёки оқлов билан якунланишидан эмас, балки ҳақиқат ва адолат қарор топишидан манфаатдордир. Бинобарин, судьялар фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишда, прокурорларга қараганда, кўпроқ ваколат ва имкониятларга эга. Ривожланган мамлакатларда фақат судларгина инсоннинг конституция ва қонун билан белгиланган ҳуқуқларини чеклаши ёки улардан маҳрум қилиши мумкин. Бу қоида асрлар мобайнида ўзини оқлаб келмоқда.

(Давоми учинчи бетда)

Talqin

Мамлакатимиз раҳбари Ислом Каримов юртимизда барча соҳаларда амалга оширилаётган ислоҳотларнинг ташаббускоридир. Бу ҳол шу йилнинг июн ойида эълон қилинган меъёрий ҳужжатларда ҳам яна бир бор яққол намоён бўлди.

ЯНГИЛАНИШ АСОСИ

Шу йил 14 июнда **“Бозор ислоҳотларларини чуқурлаштириш ва иқтисодиётни янада эркинлаштириш соҳасидаги устувор йўналишлар амалга оширилишини жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”**ги, 2005 йил 14 июнда **“Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”**ги Президент Фармони, 2005 йил 15 июнда эса **“Тадбиркорлик субъектлари томонидан тақдим этиладиган ҳисобот тизимини такомиллаштириш ва уни ноқонуний талаб этганлик учун жавобгарликни кучайтириш тўғрисида”**ги Президент қарори қабул қилинди. 2005 йил 21 июнда эса **“Микрофирмалар ва кичик корхоналарни ривожлантиришни рағбатлантириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”**-ги, 2005 йил 24 июнда **“Тадбиркорлик субъектларининг хўжалик соҳасидаги ҳуқуқбузарликлари учун молиявий жавобгарликни эркинлаштириш тўғрисида”**ги Президент Фармонлари эълон қилинди.

Ушбу ҳуқуқий ҳужжатлар ўз моҳиятига кўра, бир-бирлари билан узвий боғлиқ ва ягона пировард мақсад — мамлакатимизда тадбиркорлик фаолиятини янада ривожлантириш, тадбиркорларнинг ҳуқуқ ва манфаатлари кафолатини мустаҳкамлашга қаратилган.

Зеро, тадбиркорлик фаолияти, тадбиркорларнинг ҳуқуқ ва бурчларининг қонуний асосларини яратиш мамлакатимиз иқтисодиёти ривожланишининг муҳим шарти ҳисобланади. Шу сабабли Президентимиз Фармонида тадбиркорлик фаолиятини тартибга солувчи барча ҳуқуқий ҳужжатларни қайта кўриб чиқиш, уларни иқтисодий ислоҳотларнинг мақсад, вазифа ва асосий устувор йўналишларидан келиб чиққан ҳолда шакллантириш ва энг асосийси, амалда қўлланиши ва ишлашини таъминлаш механизмини яратиш вазифалари илгари сурилган.

Маълумки, бозор муносабатларини шакллантириш ва мустаҳкамлаш жараёнида давлат бош ислоҳотчи вазифасини бажаради. Давлат нафақат иқтисодиётнинг ҳуқуқий асосларини яратади, балки унинг ижросини ҳам таъминлайди. Тадбиркорлик субъектлари фаолияти иштирокчилари ўз мажбуриятларининг бажариши устидан давлат идоралари назорати амалга оширилади. Бироқ бундай назорат қонун доирасида ва қонун асосида бўлмоғи шарт. Аниқроқ айтганда, айрим мансабдор шахслар бундан ўз ғаразли мақсадларида ёхуд суиистеъмоллик йўлида фойдаланмаслиги лозим. Худди шу сабабли назорат идораларининг раҳбарларига нисбатан тадбиркорлик субъектларининг ўз ваколатлари ва назорат соҳаси доирасидан ташқари масалалар бўйича ҳар қандай текширувлар ўтказгани учун шахсан жавобгарлик белгилаб қўйилди. Эндиликда давлат идораларининг тадбиркорлик субъектларини ҳуда-беҳудага текшириш ҳолатларига барҳам берилади. Айниқса, бу борада ҳуқуқни муҳофаза қилувчи идоралари (прокуратура, ички ишлар, миллий хавфсизлик идоралари) ваколатлари жиддий чегаралаб қўйилди.

Шу маънода 2005 йил июн ойида Президентимиз томонидан қабул қилинган меъёрий ҳужжатлар иқтисодий ислоҳотларни ҳуқуқий таъминлаш, тадбиркорликни ривожлантириш соҳасида ўзига хос янги босқични бошлаб берди.

(Давоми иккинчи бетда)

Muloqot

ЖАРИМА СОЛИШ ТАРТИБИ

Фермер хўжалигимиз ва унга маҳсулот етказиб берувчи ўртасида низо келиб чиққани сабабли биз хўжалик судига мурожаат қилдик. Хўжалик суди ишни атрофлича ўрганиб чиқиб, жавобгар тарафга жарима солди. Айтинг-чи, жарима солиш тартиби қандай амалга оширилади?

Ж.ХАЙИТОВ,
Сирдарё вилояти

— Хўжалик процессуал кодексининг 100-моддасида жарима солиш ҳақида сўз юритилган бўлиб, жарима хўжалик суди томонидан ушбу кодекс ҳамда бошқа қонунларда назарда тутилган ҳолларда ва миқдорда солинади.

Жарима солиш масаласининг кўриш тартиби эса бевосита хўжалик судининг мажлисида ҳал этилади.

Ўзларига нисбатан жарима солиш масаласи кўрилаётган шахсларга мажлис вақти ва жойи тўғрисида топширилган маълум қилинадиган буюртма хат орқали хабар юборилади. Тегишли тарзда хабар берилган шахснинг келмаслиги жарима солиш масаласини кўришга тўсқинлик қилмайди.

Хўжалик суди жарима солиш масаласини кўриш натижалари бўйича ажрим чиқаради.

Хўжалик судининг жарима солиш тўғрисидаги ажрими устидан шикоят қилиш (протест келтириш) мумкин.

ВОРИСЛИК БЕЛГИЛАНГАН

Биз укам иккимиз оиламиз билан битта ҳовлида яшаймиз. Тўғри, ҳовлимиз анча катта. Шунинг учун ўз вақтида ота-онамиз бошқа уй-жой қилишмаган. Бироқ улар вафот этгач, укам билан иккимиз ўртамизда уй масаласи бўйича турли хил низо чиқа бошлади. Укам фарзанднинг вояга етаётганини назарда тутиб, мени ҳовлидан чиқиб кетишимни талаб қилаяпти. Ахир, ёшим анчага бориб қолган. Бунинг устига соғлиғим ҳам яхши эмас. Шунинг учун янги уй-жой қилишга қурбим етмайди. Айтингчи, ота-онамдан мерос қолган ҳовлидан мен ҳам фарзанд сифатида улуш олишга ҳаққим борми?

Қ.АБДИЕВ,
Бухоро вилояти

— Ҳаётда шундай низоли масалалар ҳам учраб туради. Бироқ бу масаланинг қонуний ечими бор. Жумладан, Фуқаролик кодексининг 1135-моддасида таъкидланишича, мерос қолдирувчининг болалари (шу жумладан, фарзандликка олинган болалари) эр (хотин) ва ота-онаси (фарзандликка олувчилар) тенг улушларда қонун бўйича биринчи навбатдаги ворислик ҳуқуқига эга. Мерос қолдирувчининг вафотидан кейин туғилган болалари ҳам биринчи навбатдаги ворислар жумласига киради.

Бундан кўриниб турибдики, сиз ота-онангиздан қолган ҳовлининг қонун бўйича ворисисиз. Бунинг учун ўзингиз яшаб турган туман фуқаролик судига мурожаат қилишингиз мумкин. Чунки фақат суд бу масалани қонуний ҳал этади.

ИМТИЁЗЛАР МАВЖУД

Ҳурматли таҳририят ходимлари! Аҳолининг айрим тоифалари ишга жойлашишда қўшимча кафолатларга эга, деган гапни эшитганман. Лекин бу ҳақида аниқ тасаввурга эга эмасман. Шу боис қўшимча кафолат нималардан иборат ва у аҳолининг қайси тоифасига тегишли эканлиги ҳақида маълумот берсангиз.

Ч. ЯНГИБОЕВ,
Зомин тумани

— Сизни қизиқтираётган масала бўйича Меҳнат кодексининг 68-моддасида сўз юритилган. Хусусан, бу моддага мувофиқ, давлат ижтимоий ҳимояга муҳтож, иш топишда қийналаётган ва меҳнат бозорида тенг шароитда рақобатлашишга қодир бўлмаган шахсларга, шу жумладан, ўн тўрт ёшга тўлмаган болалари бор ёлғиз ота, ёлғиз оналарга ҳамда кўп болали ота-оналарга; таълим муассасаларини битирган ёшларга; Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучларидан, Ички Ишлар вазирлиги, Миллий хавфсизлик хизмати, Давлат чегараларини ҳимоя қилувчи қўмита ва Фавқулодда вазиятлар вазирлиги қўшинларидан бўшатилганларга; жазони ижро этиш муассасаларидан озод қилинган ёки суд қарори билан мажбурий даволанишга юборилган шахсларга қўшимча иш жойлари, ихтисослаштирилган корхоналар, шу жумладан, ногиронлар меҳнат қиладиган корхоналар барпо этиш, иш ўргатишнинг махсус дастурларини ташкил этиш, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар учун кўрсатилган тоифадаги фуқароларни ишга жойлаштириш, минимал иш жойларини белгилаб қўйиш, шунингдек, қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа чоралар билан қўшимча кафолатларни таъминлайди.

Ҳарбий хизматга чақирилган (ўтган) ходим заҳирага бўшатилган ёки истеъфога чиққач, башарти, Ўзбекистон Республикаси Қуролли Кучлари сафидан, Ички ишлар вазирлиги, Миллий хавфсизлик хизмати ва Фавқулодда вазиятлар вазирлиги қўшинларидан бўшатилган кундан бошлаб узоғи билан уч ой ичида ишга жойлашиш масаласида иш берувчига мурожаат этган бўлса, аввалги иш жойида ишга жойлашиш ҳуқуқига эгадир.

Ҳарбий хизматга чақирилган (ўтган), лекин кейинчалик заҳирага бўшатилган ёки истеъфога чиққан ходим, агар уни ҳарбий хизматга чақирилган (ўтган) кунидан бошлаб уч ойдан ортиқ вақт ўтмаган бўлса, аввалги иш жойига (лавозимига) қайтиб келиш ҳуқуқига эга.

Корхона қайта ташкил этилганда ҳарбий хизматдан бўшатилган шахсларни ишга жойлаштиришни унинг ҳуқуқий вориси, корхона тугатилганда эса маҳаллий меҳнат идораси амалга оширади.

Ходимларга ушбу модданинг иккинчи ва учинчи қисмларида кўрсатилган кафолатларни бериш мумкин бўлмаган ҳолларда, маҳаллий меҳнат идораси ишга жойлаштиришни, зарур ҳолларда эса, касби бўйича бепул ўқитишни таъминлайди.

Ушбу модданинг иккинчи, учинчи, тўртинчи ва бешинчи қисмларида назарда тутилган кафолатлар муқобил хизматга чақирилган ходимларга ҳам тадбиқ этилади.

Саволларга ҳуқуқшунос С.НИЁЗОВА жавоб берди.

Minnatdorchilik

“ҲАҚИМНИ УНДИРИБ БЕРИШДИ...”

Ҳурматли таҳририят ходимлари!

Мен ота-боболаримизнинг “ҳақиқат эгилади-букилади, аммо синмайди”, деган сўзи нақадар ҳақ эканлигига яна бир карра ишонч ҳосил қилдим.

Гап шундаки, ўзим салкам ўттиз етти йил ишлаган “Тўрткўлнефтбаза” унитар корхонасида 2005 йил 9 феврал куни штатлар сони қисқартилиши баҳонаси билан тўрт киши, шу жумладан, мен ҳам ишдан бўшатилдим. Аммо орадан бироз вақт ўтгач, бўшатилган уч киши яна қайта ўз ишига тикланди. Мен бундан норози бўлиб, ишга қайта тикланишимни ва бўш юрган вақтдаги ойлик маошимни ундириб беришларини сўраб фуқаролик ишлари бўйича Беруний туманлараро судига мурожаат қилдим. Шундан сўнг адолат қарор топиб менинг даъвоим қаноатлантирилди. Бундан норози бўлган жавобгар томон апелляция аризаси билан фуқаролик ишлари бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Олий судига мурожаат қилди. У ерда ҳам иш одилона кўрилиб, фуқаролик ишлари бўйича Беруний туманлараро судининг ҳал қилув қарори ўзгаришсиз қолдирилиши ҳақида ажрим чиқарилди.

Мен газетангиз орқали ҳақиқатни қарор топтиришда кўмак берган фуқаролик ишлари бўйича Қорақалпоғистон Республикаси Олий судининг раиси П.Айтниязовга ва у раҳбарлик қилаётган жамоага самимий миннатдорчилигимни билдирмоқчиман. Уларнинг бундан кейинги масъулиятли ишларига омад тилайман.

Турдибой КУЗДИБОЕВ,
Тўрткўл тумани

ХАЛҚ ИШОНЧИНИ ОҚЛАШ – ОЛИЙ МАСЪУЛИЯТ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Мана шундай қалби, юраги пок, қатъиятли, мард йигитларга тарбия берган, уларни вояга етказган, оқ ювиб, оқ тараб, Ватан ҳимоясига, ҳарбий хизматга йўллаган ота-оналар ва маҳалла-кўй жамоатчилигига, уларнинг қариндошлари ва яқинларига ҳар қанча тасанно ва миннатдорлик билдирсак, арзийди, албатта.

Юртимизнинг барча шаҳар ва қишлоқларида шундай ўй-хаёл, шундай фикр билан яшайдиган, ўзини ҳар қандай синовга тайёрлаб юрган жасур йигитларимизнинг кўплиги одамга куч-қувват ва ишонч бағишлайди.

Тўртинчидан. Андижонда содир бўлган воқеаларга муносабат билдириб, матбуот ва телевидениедаги, фуқаролар орасидаги кўпгина чиқишларга баҳо бериб, мажлис иштирокчилари мавжуд имкониятлардан тўла фойдаланилмаганини афсус билан таъкидлашди. Авваламбор, депутат ва сенаторлар, жамоатчилик етакчилари ва кайвонилар кўпроқ юзаки, таъсири йўқ, эски қолиплар доирасида ўралашиб қолгани, аксарият ҳолларда жиддий таҳлиллар ўрнига, масалани чуқур очиб бермайдиган саёз усул ва шакллар устунлик қилгани айтиб ўтилди.

Албатта, буларнинг ҳаммасини кўриб-билиб турган сайловчиларимиз, юртдошларимиз барчамизга қандай баҳо бермоқда? Бу савол ҳар қайси раҳбар, депутат ва сенаторни шу ҳақда жиддий ўйлашга, фикр юритишга даъват этади.

Мажлисда шу фикрлар ҳар томонлама таҳлил қилиниб, уларнинг атрофида кўпгина танқидий ва ҳеч кимни бефарқ қолдирмайдиган мулоҳазалар билдирилди, оғир ва қаттиқ саволлар ўртага қўйилди.

Шу борада, минг афсуски, ҳали-бери орамизда кўп учрайдиган иллатлар - бепарволик, лоқайдлик, оч қорним - тинч қулоғим, деган фалсафа билан яшашни ўзига маъқул кўриш, мураккаб синовлардан ўзини олиб қочиш каби эски асоратлар, кўпгина раҳбар ва мансабдорларга, вазифада ўтирганларга хос бўлган сен - менга тегма, мен - сенга, деган номақбул қарашлар бошимизга иш тушган айнан мана шундай дамларда ўзини яққол намоён қилади.

Ўзининг шахсий манфаатларини, бугунги ва эртанги ҳаловатини халқ манфаатидан устун қўйиш, ҳар эҳтимолга қарши, ким билади, эртага замон ўзгарса, мен қай аҳволда қоламан, қандай мансаб ва имтиёзлардан жудо бўламан, деб ўйлаш ва шундай фикр билан яшаш - айрим вазифа курсисида ўтирган шахслар учун одатга айланиб қолгани ҳам, афсуски, ҳеч кимга сир эмас.

Ҳаммамиз бир нарсани яхши тушуниб, ўзимизга хулоса қилиб олишимиз керак. Ўзини раҳбар, етакчи деб ҳисоблайдиган, депутат ёки сенатор ваколатига эга бўлган ҳар қандай инсон халқимизга қарши, эл-юртимизга қарши қаратилган зарбани, керак бўлса, найзани - аввало унинг ўзига қаратилган ҳаракат, деб қабул қилиши даркор. Ва бу хавфни кўкрагини қалқон қилиб, худдики ўзининг юрагига найза урилаётгандек қабул қилиши керак. Агар бундай мардлик кўрсатиш учун қурби, куч-қудрати, ақл-заковати етмаса - уни раҳбар ёки депутат бўлишга ҳеч ким мажбурлагани йўқ.

Мажлисда “АҚШ қуролли кучларининг контингентини “Хонобод” аэродромидан олиб чиқиб кетиш билан боғлиқ масала юзасидан Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси бир гуруҳ сенаторларининг мурожаати тўғрисида”ги масала атрофлича муҳокама қилинди.

Кенгаш йиғилишида Қашқадарё вилоятидан сайланган сенаторлар сўзга чиқиб, шу масала юзасидан фуқаролардан кўплаб шикоят ва аризалар тушаётгани ҳақида ахборот беришди. Сўнгра, “Хонобод” аэродромидан фойдаланаётган АҚШ ҳарбий-ҳаво кучлари контингентини у ердан олиб чиқиш зарурати бўйича далил-исботлар баён қилинди.

Мазкур мурожаатда “Хонобод” аэродроми атрофида истиқомат қилаётган кишиларни, бутун Қашқадарё вилояти аҳолисини ташвишга солаётган қатор сабабларга эътибор қаратилди. Аввало, АҚШ ҳарбий-ҳаво кучларига қарашли оғир самолётларнинг учиб-қўниши атроф-муҳитга, вилоятнинг табиатига, аҳоли саломатлигига жиддий салбий таъсир кўрсатмоқда.

Шу билан бирга, аэродром атрофида истиқомат қилаётган аҳолининг қишлоқ хўжалиги фаолияти билан боғлиқ ишларида, кундалик ҳаёт тарзида кўплаб муаммолар туғдирмоқда.

Сенат Кенгаши қашқадарёлик сенаторларнинг мурожаатини атрофлича муҳокама қилди ва уни қўллаб-қувватлаб, бу масалани Сенатнинг навбатдаги сессияси йиғилиши муҳокамасига киритишга қарор қилди.

Бу масала юзасидан бўлиб ўтган фикр алмашув ва муҳокамалар чоғида қуйидаги ҳолатларга алоҳида эътибор берилди.

“Хонобод” аэродромида жойлашган АҚШ ҳарбийларининг кейинги тақдири, юридик ибора билан айтганда, уларнинг статуси ҳақидаги масала Ўзбекистон томонидан 2002 йилнинг охирида АҚШ раҳбарияти вакиллари олдига қўйилган эди. Яъни, Ўзбекистон ва АҚШ ҳукуматлари ўртасида имзоланган Битимда кўрсатилган муддат - бир йил ўтиши билан бу масала ўртага қўйилди.

Бунда Афғонистон ҳудудида фаол ҳарбий ҳаракатлар тугаши муносабати билан бу аэродромдаги ҳарбийларнинг кейинги тақдири билан боғлиқ масалани ҳал этиш заруратига АҚШ томонининг эътибори қаратилди. Лекин АҚШ вакиллари турли сабабларни рўкач қилиб, бу масалани ечишни орқага суриб келди.

Айни пайтда, ушбу аэродромни Америка ҳарбийларига ажратиш учун Ўзбекистон томонидан сарф қилинган маблағларни қоплаш масаласи бўйича музокаралар ҳам улар томонидан чўзиб келинди.

Олиб борилган музокаралар давомида Ўзбекистон томони дунёдаги энг юксак тараққий топган кучли давлат билан алоқани бузиш эмас, аксинча, дўстлик, ҳамкорлик ришталарини мустаҳкамлаш ва шундан манфаат топишни ўзига мақсад қилиб қўйди. Минг афсуски, давлатимизнинг мана шундай интилишига АҚШ раҳбарияти томонидан эътибор берилмади.

Кенгаш йиғилишида сўзга чиққанлар Ўзбекистон жаҳон миқёсида, биринчи галда Марказий Осиё ҳудудида тинчлик ва барқарорликни сақлаш учун мустаҳкам пойдевор ва кафолатларни ташкил қилиш тарафдори эканини таъкидлашди.

Мажлисда шу фикрга алоҳида урғу берилдики, ҳар қандай ҳудудда бирон бир ҳарбий база пайдо бўлса, унга қарши бўлган, уни йўқ қилишга қаратилган кучлар ҳам пайдо бўлиши муқаррар. Бу - фалсафа эмас, ҳаётий ҳақиқат.

Шунинг учун Марказий Осиёда жойлашган ҳарбий базалар, умуман айтганда, қанча кам бўлса ва уларнинг бу ерда мавжуд бўлишига барҳам берилса - бунинг ўзи шу минтақада, шу ҳудудда тинчлик ва барқарорлик ўрнатишга қўшилган энг катта ҳисса бўлади.

Бугун Марказий Осиё минтақасидаги мана шундай ўта мураккаб ва таҳликали бир вазиятда Сенат Кенгаши олдимизда турган энг муҳим ва долзарб вазифалар қаторида сезгирлик ва ҳушёрликни янада кучайтириш масаласини ўртага қўйди.

Бундай ғоят хатарли шароитда давлатимиз, ҳукуматимизнинг мана шундай хавф ва таҳдидларни инобатга олиб, яккаю ягона тўғри сиёсатни танлаб олиши ва юритишида, эл-юртимизни бало-қазолардан омон сақлашда, ҳеч кимдан кам бўлмайдиган келажакни қуришда барчамиз - биринчи раҳбардан тортиб энг оддий фуқарогача ўз масъулиятимизни сезиб, ҳар қайсимиз ўз жойимизда бизга юклатилган, ишониб топширилган ишни виждонан бажаришимиз даркор.

Биз бугун ҳуқуқий демократик давлат қурмоқдамиз. Ана шу мақсад йўлида, халқимизнинг туб манфаатларига жавоб берадиган давлат сиёсатини ишлаб чиқиш ва олиб боришда барчамиз масъул ва жавобгар эканимизни ҳар томонлама англаб яшашни бугун замоннинг ўзи энг муҳим ҳаётий заруратга айлантирмоқда.

Юртимизда давлат ва жамиятни бошқариш соҳасида демократик тамойилларни чуқурлаштириш борасида кейинги пайтда сезиларли, қатъиятли ислоҳотлар ўтказилмоқда ва улар изчил давом эттирилмоқда. Жумладан, мамлакатимизда икки палатали парламент тузилди, қуйи палата - Қонунчилик палатаси билан бирга юқори палата - Сенат шаклланди. Ва аввал Президент бошқарадиган ва бажарадиган кўпгина ваколатлар Сенат тасарруфига берилди.

Шундан келиб чиққан ҳолда, ижтимоий ҳаётимизда кўплаб ўзгариш ва янгиланишларни кутишимиз табиий, албатта. Ва ана шундай кенг ва ўта муҳим ваколатларга эга бўлган парламентимиз ўз масъулиятини ошириши ва ҳаётнинг ўзи олдимизга кескин қилиб қўяётган мураккаб ва таҳликали масалаларни ҳал қилишда ўзини кўрсатиши даркор.

Мажлисда катта таассуф билан таъкидландики, Олий Мажлис фаолиятида, айрим депутатларнинг қарашларида ҳали-ҳануз эскича ёндашувлар ҳукм сурмоқда. Бугунги ҳаёт талаблари, бугунги вазият тақозо этган вазифаларни бажаришдаги заифлик, масъулиятни ўзига олмаслик, кимнингдир соясига яширинишга уриниш - ана шундай эскича қарашларнинг яққол кўриниши бўлиб қолмоқда. Ваҳоланки, ҳокимиятнинг ҳар бир тармоғи ўзининг ваколат доирасида ўз вазифасини сидқидилдан адо этиши зарур.

Ҳам давлат идораси, ҳам ижтимоий идора бўлмиш парламентимиз, халқ ваколатига эришиб, демократик тамойилларни ўз фаолияти учун асос қилиб олган, кўп имкониятларга эга бўлган Олий Мажлисимиз ўз салоҳиятини намоён этиши, давлатимиз олиб бораётган сиёсат, авваламбор, ташқи сиёсатни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда ўз жавобгарлигини кўрсатиши, халқимизнинг ишончини оқлаш учун бор куч-имкониятини сафарбар қилиши — бугунги куннинг энг долзарб вазифасидир.

(ЎзА)

Saboq

Маълумки, ҳар бир далолатномада ҳақиқий ҳолат ўзининг аниқ ифодасини топиши керак. Бошқача айтганда, далолатнома кўр-кўрона бир томоннинг манфаатига ён босиб, иккинчи томоннинг моддий аҳволига салбий таъсир кўрсатмаслиги лозим. Бундан ташқари, далолатнома уни тузган тарафлар томонидан розилик белгиси сифатида имзолангач, ҳақиқий ҳисобланади. Акс ҳолда унинг оддий қоғоздан ҳеч қандай фарқи қолмайди.

ҚОНУН МЕЗОНИ

Сирдарё туманидаги “Алихўжа Азиз” фермер хўжалиги “Оқ олтиндон” акциядорлик жамиятининг тумандаги “Шуҳрат” филиали билан 2004 йилнинг 26 мартида 561-сонли контрактация шартномаси имзолаган эди. Шартномада фермер хўжалиги 46.6 тонна дон етказиб бериши қайд этилган бўлиб, унинг 3.7-бандида “тайёрловчи” донни қабул қилиб олгач, белгиланган нархлар бўйича етти кунлик муддатда маҳсулот ҳақини тўлаши кўрсатилган.

Қисқаси, фермер хўжалиги 22 гектар майдондаги донни йиғиштириб олгач, ҳосилнинг 47.9 тоннасини корхонага топширади. Шартномавий режани ортиғи билан бажарган тадбиркор бир неча кун ўтгач, ҳисоб-китоб қилиб орани очиқ қилиш учун корхонага йўл олади.

Бироқ унинг барча ташвиши шундан сўнг бошланади. Корхона мутасаддилари фермер хўжалиги раҳбари Алисаид Алижоновнинг олдига танишиб чиқиб, имзо чекиш ва муҳр босиш учун далолатномани қўйишади. Аммо далолатномада қайд этилган ҳолатлар А.Алижоновга маъқул тушмайди. Нега деганда, оралиқ далолатномада фермер топширган доннинг пулидан 2 миллион 218 минг 700 сўм уруғликка, 620 минг сўм олдинги йилги қарз учун ушлаб қолинаётган эди.

А.Алижонов акциядорлик жамияти мутасаддилари нотўғри йўл тутганидан ранжиб, юқори идораларга мурожаат қилди. Шундан сўнг вилоят хўжалик судига даъво аризаси киритилди. Хўш, аслида нима бўлган эди ўзи? Фермер ҳақми ёки ноҳақ?

Гап шундаки, бир гектар майдонга 250 килограмм уруғлик буғдой экилади. 22 гектарга эса 5 минг 500 килограмм уруғлик сарфланади. Агар бир килограмм уруғлик буғдойнинг нархи 206,7 сўм бўлса, 5 минг 500 килограмми 1 миллион 137 минг 950 сўмни ташкил этади. Бироқ акциядорлик жамияти мутасаддилари томонидан уруғлик буғдой 2 миллион 218 минг 700 сўм ҳисобланган. Фермер хўжалиги топширган маҳсулотнинг умумий миқдори транспорт хизмат ҳақи билан 3 миллион 942 минг 72 сўмни ташкил этади. Агар ундан 1 миллион 137 минг 950 сўмни чегириб ташласангиз, фермер 2 миллион 804 минг 775 сўм ҳақ олиши керак.

Шу ўринда яна бир савол туғилади: хўш, фермер хўжалиги раҳбари имзо чекмаган оралиқ далолатнома қандай пайдо бўлди?

Шуни айтиш керакки, жавобгар вакили — “Оқ олтиндон” акциядорлик жамияти иқтисодчиси М.Нурмуҳаммедов судда бу масалага ойдинлик киритди. У “Алихўжа Азиз” фермер хўжалиги ҳақиқатдан ҳам, 47,9 тонна дон топширганини тан олди. Бироқ унинг кўрсатма беришича, фермер хўжалиги жойлашган “Шоликор” ширкат хўжалиги тугатилаётганлиги муносабати билан тугатиш комиссияси томонидан хўжаликнинг 2 миллион 416 минг сўм кредиторлик қарзи фермер зиммасига юкланган экан.

Аммо собиқ “Шоликор” ширкат хўжалиги тугатиш комиссияси томонидан тақдим этилган хўжаликнинг қопланмаган ва жорий дебиторлик ҳамда кредиторлик қарзларини тақсимлаш далолатномасида ҳам “Алихўжа Азиз” фермер хўжалигига қарзларнинг қанчаси қопланмаган қарзу, қанчаси қопланган қарз эканлиги кўрсатилмаган. Шунингдек, судда ширкат хўжалиги тагатиш комиссияси раиси А.Бўронбоев тақдим этилган тақсимот якуний эмаслиги, тугатиш давом этаётганлигини тан олди.

Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 5 январдаги 8-сонли қарорига 6-иловада **“Қишлоқ хўжалиги корхоналарини фермер хўжаликларига айлантиришда активлар ва пассивларни тақсимлаш тартиби”** аниқ-тиниқ кўрсатиб берилган. Шундан келиб чиқиб айтадиган бўлсак, тугатилаётган хўжаликнинг қопланмаган ва жорий қарзлари янги ташкил этилаётган фермерларга алоҳида-алоҳида тақсимланиши керак. Бундан ташқари қарзлар таркибини ўзгартириш ва уларни тўлаш муддатларини белгилаш ишлари ҳар бир кредитор билан алоҳида амалга оширилиши лозим. “Шоликор” ширкат хўжалигини тугатиш комиссияси томонидан эса бу ишлар амалга оширилмаган. Оқибатда қарзларни тақсимлашдаги ноқонунийлик ҳақли эътирознинг туғилишига сабаб бўлган.

Суд юқоридаги ҳолатларни инобатга олиб, жавобгар — “Оқ олтиндон” акциядорлик жамияти ҳисобидан фермер хўжалигига 2 миллион 204 минг 775 сўм асосий қарзни ундириш тўғрисида ҳал қилув қарори қабул қилди. Энди жарима масаласига келсак, фермер хўжалиги раҳбари А.Алижонов акциядорлик жамиятининг “ПК-10” шаклидаги ҳужжатига 2005 йилнинг 11 мартида имзо чекиб, муҳр босган. Шартноманинг 3.7-бандида маҳсулот ҳақини тўлаб бериш муддати етти кун қилиб белгиланганидан юқорида воқиф бўлгандингиз. Шунинг учун суд асосий қарзни тўлаш муддати қирқ беш кунга кечиктирилган ҳисоблаб жавобгардан даъвогар фойдасида 504 минг 859 сўм жарима ундиришни лозим топди.

Хуллас, қонун талабига тўғри келмайдиган бир далолатнома чиппакка чиқди. Бундан келиб чиқадиган сабоқ шуки, ҳисоб-китобни аниқлаштириб, орани очиқ қилишда бир хулосага келишдан аввал, қонун талаби қандай эканлигини билиб иш тутган маъқул. Шундагина ортиқча оворагарчиликка ўрин қолмайди.

Абдумурод ҚЎЗИЕВ,
ҳуқуқшунос
Абдуҳамид ХУДОЙБЕРДИЕВ,
“Инсон ва қонун” мухбири

Talqin

ЯНГИЛАНИШ АСОСИ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Ушбу босқичнинг моҳияти тадбиркорлар билан давлат идоралари ва мансабдор шахслар ўртасида ўзаро ишонч, хайрихоҳлик ва холисликка асосланган ўзаро муносабатлар тартибини, тизимини жорий этишда ўз аксини топган. Албатта, бундай тизим ва тартиб бирданига шаклланмайди. Бозор муносабатларига ўтишнинг илк босқичларида тадбиркорликни ҳуқуқий асослари мустаҳкам бўлмагани, тадбиркорлар фаолияти бўйича давлат назорати йўлга қўйилмагани ҳеч кимга сир эмас. Ўша даврда асосий вазифа истеъмол бозорини тўлдиришдан иборат эди. Бозор муносабатлари ривожланиб борган сайин тадбиркорлик фаолиятини қонун асосида ташкил этишга зарурат туғилди. Шундан сўнг тадбиркорлик фаолиятини амалга оширилишида тадбиркорлар билан давлат идоралари, тадбиркорлар ва истеъмолчилар ўртасида ўзига хос муносабатлар туркуми вужудга келди.

Давлат идоралари тадбиркорлик субъектлари томонидан тегишли қонунларга риоя қилиниши, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ўз вақтида ва тўғри ҳисоб-китоблар асосида тўланиши, товарлар, ишлар, хизматлар юқори сифатли бўлиши устидан назоратни амалга оширади. Бозор муносабатларига ўтиш босқичларида тадбиркорлик субъектлари фаолияти устидан давлат назорати нисбатан доимий ва қатъий кўринишга эга бўлади. Бунинг сабаби шундаки, ҳали доимий профессионал тадбиркорлар тоифаси вужудга келмаган, демакки, тадбиркорлик субъекти муайян фаолият билан узоқ муддат мунтазам шуғулланмагани сабабли ўз фаолиятини мукаммал эгаллаб олмаган, белгиланган тартиб-қоидаларни ҳам пухта билмаслиги сабабли ҳар хил қоидабузарликларга йўл қўйиши мумкин. Бундай шароитда доимий ва қаттиқ назорат тадбиркорлик субъектларида масъулият туйғусини оширади, қоидабузарликларнинг ўз вақтида бартараф этилишига хизмат қилади, мажбуриятларини тегишли даражада бажарилишини таъминлайди. Бунда асосий мақсад тадбиркорларнинг қонун талабларига қатъий риоя қилиши, шериклар ва истеъмолчилар манфаатларини ҳурмат этиши, ҳисобот ва молия интизомини тегишли даражада бажаришга ўргатиш, ҳар хил суиистеъмолликлар ва ҳуқуқбузарликлардан сақланиш кўникмасини вужудга келтириш эди. Ушбу вазифа бугунги кунда деярли бажарилди. Худди шундай шароитда аввалги тартибни сақлаб қолиш мақсадга мувофиқ эмас. Ушбу тартибни соддалаштириш, тадбиркорларнинг назорат-текширувчи идораларига боғлиқлигини энг паст даражага келтириш талаб этилар эди. Чунки тадбиркорлик бу энг аввало, ташаббус кўрсатиб ишлаш демакдир. Демак, тадбиркорнинг давлат амалдорига ҳисоб бериши уни товар ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатишидан чалғитади ҳамда ташаббуси ва мустақиллигини бўғади.

Таъкидлаш ўринлики, Президентимиз томонидан 2005 йил июл ойида қабул қилинган ҳужжатларнинг ҳар бири ўз таъсир доираси бўйича мамлакатимиз иқтисодиёти ва тадбиркорлик фаолиятининг ривожи учун жуда катта қулай имкониятларни яратди. Уларнинг мазмуни, берадиган самараси ҳақида мутахассислар ва тадбиркорлар оммавий ахборот воситаларида фикр-мулоҳазалар билдиришди. Уларга тўлиқ қўшилган ҳолда ушбу меъёрий ҳужжатларнинг аҳамияти фақат шулар билангина чекланмаслигини қайд этиш лозим.

Энг аввало, ушбу меъёрий ҳужжатлар тадбиркорлик фаолиятини амалга оширишни, иқтисодиётни эркинлаштиришни қатъий ва изчиллик билан амалга оширилишига бўлган ишончни мустаҳкамлади. Бундан ташқари, тадбиркорларни ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимининг самарали ишлашига ҳуқуқий кафолат яратди.

Президент томонидан қабул қилинган ҳуқуқий ҳужжатлар тадбиркорликни тартибга солувчи қонун ҳужжатларини қайта кўриб чиқиш, янгилаш жараёнини ҳам бошлаб берганини алоҳида қайд этмоқ лозим. Давлатимиз раҳбари Фармонларида иқтисодиёт соҳасидаги қонунларни такомиллаштиришда дастуриламал концептуал ғоялар мавжуд. Ушбу ҳуқуқий ҳужжатлар мазмунидан қуйидаги тамойилларни ажратиб кўрсатиш мумкин:

- тадбиркорлик фаолиятини умумий ҳуқуқий асосларини белгилашда тадбиркорлар учун қулай шарт-шароит яратиш, тадбиркорликни қўллаб-қувватлаш ва рағбатлантиришни давлат сиёсати даражасига кўтариш, тадбиркорлар ҳуқуқ ва эркинликлари доирасини муттасил кенгайтириб бориш;

- тадбиркорлар устидан давлат назорати ва текшируви тартибини белгилаганда уларга хайрихоҳлик, холислик ва фаолиятига халақит бермаслик мақсадини кўзлаган ҳолда муносабатда бўлиш;

- тадбиркорлар томонидан ҳуқуқбузарликлар содир этиш ҳолларида уларга нисбатан кечиримли бўлиш, ҳуқуқбузарлик оқибатларини тугатишга ёрдам бериш, етказилган зарарларни тўлаган ҳолда жазони қўлламаслик, молиявий санкциялар ҳажмини оқилона миқдорларда белгилаш, уларни қўллаш асосларини аниқ белгилаб қўйиш;

- тадбиркорлик фаолиятини ҳуқуқий тартибга солувчи меъёрий ҳужжатлар, айниқса, маҳкамавий ҳужжатларни қисқартириб бориш, уларни бир тизимга солиш ҳамда ўртада қарама-қаршиликлар ва зиддиятларни бартараф этиш;

- тадбиркорлар ҳуқуқларини суд орқали ҳимоя қилиш тартибини мустаҳкамлаш, хўжалик судлари, умумий юрисдикцияли судлар билан бир қаторда ҳакамлик судларини жорий этиш ва улар фаолиятининг ташкилий-ҳуқуқий асосларини яратиш.

Кўриниб турганидек, мамлакатимиз Президенти томонидан 2005 йил июн ойида қабул қилинган меъёрий ҳужжатларга аниқ ва қатъий риоя қилиш тадбиркорликни янада ривожлантириш, уларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини мустаҳкамлашга имкон яратиши баробарида иқтисодий ислоҳотларнинг туб мазмунини ўзгартирувчи ҳуқуқий асос бўлиб хизмат қилади.

Мирзаюсуф РУСТАМБОЕВ,
юридик фанлари доктори
Омон ОҚЙЎЛОВ,
юридик фанлари доктори

ҲУҚУҚИЙ ИСЛОҲОТЛАРНИНГ ЯНГИ БОСҚИЧИ

XXI АСР НАФАСИ

ВОҚЕАЛАР, ХАБАРЛАР, ТАФСИЛОТЛАР

АҚШ ИРОҚДАН ҚАЧОН ЧИҚИБ КЕТАДИ?

Бу масала Россия Президенти В.Путиннинг Иордания қироли Абдулла II билан Сочида бўлиб ўтган учрашувида муҳокама қилинди, деб ёзади «Труд» газетаси (2005 йил 20 август сонида). Учрашувда Россия Президенти коалицион қўшинни Ироқдан олиб чиқишнинг режаси ишлаб чиқилиши зарурлигини баён этди.

Бу масаланинг ҳал этилиши, В.Путиннинг таъкидлашича, Ироқ қуролли қаршилик иштирокчиларининг аксарият қисми давлат қурилишига жалб этилишига имконият туғдиради. Шу бирга мамлакат ичидаги мулоқотга барча асосий этноконфессионал гуруҳлар ва сиёсий партиялар, жумладан, етакчи мухолифат кучлари ҳам жалб этилиши лозим.

Россия раҳбарининг бу баёноти Вашингтонда нохуш қабул қилинди. Давлат департаменти вакилининг таъкидлашича, Президент Буш бу масалада ўз нуқтаи назарини қуйидагича баён этган: "Ироқ ўзининг хавфсизлигини таъминлашга қодир бўлгандагина биз бу ердан чиқиб кетамиз". Давлат департаментининг фикрига кўра, Америка армияси Афғонистон ва Ироқда жангарилар АҚШ ҳудудига кириб келмаслиги учун курашаётир.

Бу фикр худди Ироққа бостириб киришда бу мамлакат оммавий қирғин қуролига эга деганга ўхшаш баҳонадан бошқа нарса эмас. Саддам даврида Ироқ ҳеч қачон ислом террорчиларини қўллаб-қувватламаган эди. Америка оккупациясидан кейингина Ироқ улар йиғиладиган марказига айланди.

Бу орада Вашингтон вазиятни барқарорлаштирадиган муҳим элемент деб ҳисобланган Ироқ конституцияси лойиҳасининг қабул қилиниши ҳам кескин зиддиятлар боис чўзилаётир. Агар конституция лойиҳаси тез орада қабул қилинмаса, у ҳолда Миллий ассамблея тарқатилиб юборилади ва янги сайловлар ўтказилади.

СКОТЛЕНД-ЯРД ТАН ОЛДИ

Бразилиялик Шарл де Менезеснинг ўлдирилгани хато бўлганини Скотленд-Ярд тан олди, деб эслатади Испанияда чиқадиган "EL Pais" нашри. Бироқ ёш бразилияликнинг ҳалокатига доир расмий талқинлар аксарият ҳолда сохта эканлиги энди ойдинлашаётир. Мазкур нашрнинг таъкидлашича, масъулиятсизлик ва ёлғон билан қорилган бу хатолар ҳокимият обрўсига, айниқса, бу обрў янги террорчилик хуружларини бартараф этиш учун сув билан ҳаводай зарур бўлган бир пайтда, доғ туширди. Айни пайтда, бразилияликнинг ҳалок бўлиш билан боғлиқ тафсилотлар ўрганувчи комиссия ишни кўраётган пайтда бу ҳодисага доир видеоёзувлар ва бошқа ашёвий далилларнинг ОАВ га чиқиб кетгани марҳумнинг хавфли ҳолатда бўлмаганини ошкор этди. Унинг эгнида портловчи қурилмани яширадиган пальто бўлмаган. У полициячидан қочмаган ва тўсиқлардан ошиб ўтмаган. Британияда телеканаллардан бири намойиш этган видеоёзувга буларнинг акси бўлган тасвир кузатилади: унда калта куртка кийган йигит метрога бамайлихотир тушиб келади; бепул газета олиш учун тўхтайди ва кейин етиб келган поезд вагонига ўтиради. Бундай пайтда хизмат вазифасини адо этаётган киши саноқли сониялар бир қарорга келиши керакки, атрофидаги одамлар ҳаёти унга боғлиқ, чунки террорчи ажал механизмини бир сонидаёқ ҳаракатга келтирилиши мумкин. Шу боис Британ ҳокимияти полициячиларнинг ваколатини кенгайтиришга қарор қилишди. Бундай чоралар фақат бир шарт билан жамият томонидан тушуниб қабул қилиниши мумкин, яъни бу чоралар зиён келтирилмаслиги лозим, деб таъкидлайди "EL Pais".

Юқоридаги ҳодисада эса Лондон полициясининг касбий уқувсизлигини ва фактларни уялмай яшириш истагини намойиш этди.

АНИТАНИНГ МАШЪУМ ХАТОСИ

Ҳинд қизалоғининг поездда паттасиз сайр қилганини жуда қимматга тушди — у тўққиз йил қамоқ жазосига ҳукм этилди, деб ёзади "Times of India" газетаси.

1996 йили Ҳиндистоннинг шарқий Бихар штатида патта олмай поездда кетаётган Анита Манзундар 300 рупий (олти доллар атрофида) миқдоридаги жаримани олмагани оқибатида вояга етмаган ҳуқуқбузарлар қамоқхонасига ташланди.

Олий суд инспекциясининг аралашуви билан қизалоқ шу йил ёзда озодликка чиқди. Вояга етмаганлар қамоқхонаси маъмурияти Анитанинг тўққиз йил ушлаб туришини унинг уй адресини айта олмагани билан изоҳлашади.

Олий суднинг қарори билан маҳаллий ҳокимият Анитага йўқотилган болалиги учун 100 минг рупия товон пули тўлаши керак, деб ёзади газета.

МАЛҲАМ ЎРНИДАГИ ЗАҲАР

Техас суди Американинг энг йирик "Меркс" номли фармацевтика компаниясини одамнинг ўлимига жавобгар, деб топди. Шу боис компания акциялари баҳоси дарҳол 7 фоизга тушиб кетди.

Мазкур компания ишлаб чиқарган "Виокс" дориси 90-йилларда савдога чиқарилиб, оғриқни қолдирадиган малҳам сифатида тез фурсатда довруқ қозонган эди. Кейинчалик эса, бу дорини узоқ вақт мобайнида қабул қилиш инфаркт ёки инсультга олиб келиши маълум бўлди. 59 ёшли Роберт Эрнест 8 ой шу дорини ичиб, 2001 йили қазо қилди. Ўтган йили "Виокс" савдодан олиб ташланди. Р.Эрнестнинг хотини компаниядан 250 миллион товон пули талаб қилаётир.

ҚУЙИ ПАЛАТА ТАРҚАТИЛГАЧ...

Япон парламентининг қуйи палатаси тарқатиб юборилиши натижасида бош вазир Дзюитиро Коидзумининг рейтинги 63,6 фоизга кўтарилди.

"Фудзи" телекомпанияси томонидан ўтказилган телефон орқали сўровларнинг кўрсатишича, Коидзуми рейтинги ўтган хафтадагига қараганда 7,8 фоиз ўсган.

Япон парламенти юқори палатаси 8 августда япон почта хизматини хусусийлаштиришга қаратилган 8 та қонун лойиҳасини рад этганди. Бу билан депутатлар бош вазирга ишончсизлик билдиришди, шу боис у ўзининг конституцион ҳуқуқидан фойдаланиб қуйи палатани тарқатиб юборди ва навбатдан ташқари сайловларни 11 сентябр кунига белгилади.

Д.Кадзуми ўзи аъзо бўлган партия бўлажак сайловда муваффақиятсизликка учраса, ҳукумат раҳбари лавозимидан истеъфо беришини маълум қилди.

ҲАЛОКАТНИНГ САБАБИ

Якшанба куни терговчилар Кипр авиокомпаниясига қарашли "Боинг 737" русумли йўловчи самолётининг 14 августдаги ҳалокатга доир "қора қутилар"дан олинган маълумотларни расман эълон қилишди. "Қора қутилар"даги маълумотларга кўра, самолётнинг герметизанияси бузилган. Самолёт салонида кислород камая борган. Бунинг оқибатида 115 нафар йўловчи ва 6 нафар экипаж аъзоси хушини йўқотишган.

Ҳушини йўқотган учувчилар кислород масканларидан фойдалана олишолмаган.

Судмедэкспертларнинг маълумотларига кўра, "Боинг 737"-даги барча йўловчилар самолёт ерга келиб урилганидан кейин ҳалок бўлишган. Бу 118 нафар жасадни экспертиза қилгач, аён бўлди.

ИНСОН ҲУҚУҚИ— СУД ҲИМОЯСИДА

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Алоҳида қайд этиш лозимки, суд-ҳуқуқ тизимини ислоҳ қилиш жараёнида гумон қилинувчи ёки айбланувчига нисбатан эҳтиёт чораларидан ҳисобланган қамоққа олишнинг суд орқали ҳал этилишини жорий қилиш масаласини муҳокама қилганга қадар Жиноят-процессуал кодексидаги айрим муаммоларни бартараф этиш керак. Жумладан, дастлаб давлат айбловини қўллаш масъулияти юкланган прокуратура билан ҳимоя вазифасини амалга оширувчи адвокатуранинг мавқеини тенглаштириш, бунда кўпроқ ҳимоя ҳуқуқига оид қонунларни такомиллаштиришга тўғри келди. Яна дастлабки тергов ёки айбланувчиларни қамоқда сақлаш муддати қисқартирилди, дастлабки тергов муддати икки йилдан бир йилгача ҳамда айбланувчини қамоққа сақлаш муддати бир ярим йилдан 9 ойгача, алоҳида ҳолларда эса бир йилгача қисқартирилди. 2001 йилнинг сентябридан эътиборан жиноий жазоларнинг либераллаштирилиши муносабати билан Жиноят кодексига қатор ўзгартиришлар киритилди. Жумладан, жиноят турлари қайта тоифаланиб, бир қанча оғир турдаги жиноятлар унча оғир бўлмаган ёки ижтимоий хавфи катта бўлмаган жиноятлар сирасига ўтказилиб, бунинг натижасида айбланувчиларга нисбатан қамоққа олиш каби эҳтиёт чорасини қўллаш тергов амалиётида камая борди. Тергов ва суд амалиётларида қамоқ билан боғлиқ бўлмаган жазо тайинлашга имкон яратилди. Хуллас, жамиятда эркинлик, демократик тамойиллар ёркин намоён бўлиб, ўзининг самарасини бера бошлади.

Давлатимиз раҳбарининг **"Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида"**ги Фармони талабларидан келиб чиққан ҳолда қонунлар ёки қонун ҳужжатларини такомиллаштиришда хато-камчиликларга йўл қўймаслик ва суд амалиётида бу талабларни бекаму кўст тадбиқ этишга эришиш навбатдаги муҳим вазифалардан бирига айланди. Ушбу Фармон ҳақида сўз борганда унинг 3-бандида қамоққа олишга санкция бериш ваколати судларга ўтказилиши муносабати билан умумий юрисдикция судларини ташкилий жиҳатдан таъминлаш тизимини такомиллаштириш кўзда тутилган ҳамда 4-бандда қайд этилган **судьялар ҳамда прокуратура идоралари, ИИВ ва МХХ тергов бўлинмалари ходимларини тайёрлаш бўйича комплекс чора-тадбирлар ишлаб чиқиб амалга ошириш** масалалар алоҳида аҳамиятга молик эканини таъкидлаш жоиз. Бундай дейишимизга сабаб шуки, **биринчидан,** қамоққа олиш ваколати судларга ўтказилгач, суд идораларида иш ҳажми ошади. **Иккинчидан,** биттадан суд таркибида иш кўраётган қишлоқ туманлари судьяси қамоққа олишга санкция берган айбланувчига тегишли жиноят ишини кейинчалик ўзи мазмунан ҳал этиш мақсадга мос ёки мос эмаслигини ҳам ҳал этишга тўғри келади.

Учинчидан, судья айбланувчини қамоққа олиш масаласини судда уни сўроқ қилиш билан осонликча ҳал этолмайди. Чунки аввало, у суд процессини ташкил этиши, яъни ҳимоячи ёки прокурорнинг иштирокини таъминлаши, ошкоралик асосида ишда тўпланган далилларни улар иштирокида чуқур ўрганиб муҳокама қилиши лозим бўлади. Бундай ҳолларда судья қонунда белгиланган бор-йўғи 78 соатлик терговда тўпланган далиллар асосида қамоққа олишга санкция бериш учун асос бор ёки йўқ, деган хулосага келишига тўғри келади. Фикримизча, судья қамоққа олишга санкция бериш ваколатини амалга оширишда ўта масъулият билан ёндашиши, ҳатто Жиноят, Жиноят-процессуал кодексларидаги ҳар бир меъёр унинг эътиборидан четда қолмаслиги керак. Фикримизча, суд томонидан қамоққа олиш учун санкция бериш жараёни прокурор томонидан санкция беришдан тубдан фарқ қилади. Зеро, судда ошкоралик ва тортишув тамойиллари таъминланиши шарт.

Амалиётдан ҳам ана шу нарса аёнки, ҳимоячи иштирокида бу масалани ҳал этиш анча мушкул. Чунки деярли барча ишларда ҳимоячи прокурорга қарши фикр билдириб, илтимоснома баён қилади. Суд ҳар иккала тарафнинг важларини холис баҳолашга мажбур бўлади. Натижада жамиятда демократик қадриятлар қарор топгани очиқ-ойдин кўрина бошлайди ва инсон ҳуқуқларини муҳофаза қилиш механизми тўлиқ ҳаракатга тушади.

Кези келганда қайд этиш жоизки, судлар томонидан қамоққа олишга санкция берилиши жиноят-процессуал ҳуқуқи фани ва қонун ҳужжатлари учун ҳам янгиликдир. Бу масалани чуқур ўрганмасдан тўғридан-тўғри амалиётга жорий этишга шошмаслик керак. Қонун ижодкорлигида ҳамда суд амалиётида бирон-бир тўсиққа дуч келмаслик учун Фармоннинг 1-бандида судларга қамоққа олишга санкция бериш ваколати 2008 йилнинг 1 январидан бошлаб жорий қилиниши белгилаб қўйилган. Бу борада хорижий давлатлар тажрибасини ўрганиш зарурлиги ҳам мазкур ҳужжатда қайд қилинган.

Албатта, ҳар бир давлатнинг қонун ҳужжатлари ички тузилишига кўра, ўзига хос хусусиятларга эга. Фикримизча, мамлакатимиз қонун ижодкорлигида хориж тажрибасини ўрганишдан мақсад тўпланган амалий тажрибаларимизни, айниқса, Жиноят ва Жиноят-процессуал кодекслари бўйича амалга оширилган ишларни сарҳисоб қилиш, чет давлатлар тажрибаси билан солиштирган ҳолда самарали натижага эришишдаги йўл-йўриқларни белгилаб олишдан иборат.

Хуллас, қамоққа олишга санкция бериш ваколатини судларга ўтказиш инсоннинг шахсий ҳуқуқини янада мукаммал таъминлашига эришишимизга кўмаклашади. Энг асосийси, Конституциямизда зикр этилган инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳуқуқий кафолатлашда конституциявий суд ҳокимияти орқали ҳуқуқий механизмдан оқилона фойдаланишга имкон яратади.

ШАХС ДАХЛСИЗЛИГИ КАФОЛАТИ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Демак, Президентимизнинг **"Қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш тўғрисида"**ги Фармонининг қабул қилиниши суд-ҳуқуқ тизимини янада такомиллаштириш, инсоннинг ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоялашни тўлиқ кафолатлашдек реал ҳаётий омилларга асосланади. Шу билан бирга санкция беришни судларга ўтказиш учун амалга оширилиши лозим бўлган тадбирларни аниқ белгилаб бериш ҳам шундай ҳужжатга эҳтиёж туғдирган омилдир.

Албатта, қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқи судларга ўтказилгач, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини ҳимоя қилишнинг бир қатор имконият ва афзал жиҳатлари юзага келади. Амалдаги қонунчилигимизга мувофиқ, прокуратура тезкор-қидирув фаолиятни, суриштирувни, дастлабки терговни амалга оширадиган идоралар томонидан қонунларнинг ижро этилиши устидан назорат қилади. Шу билан бирга прокуратура бу идораларнинг жиноятчиликка қарши кураш фаолиятини мувофиқлаштириш, жиноятлар юзасидан дастлабки тергов олиб бориш, судда давлат айбловини қувватлаш каби кенг ваколатларга эга. Айни пайтда у қамоққа олишга санкция бериш ҳуқуқига ҳам эга. Суриштирув ва дастлабки тергов идоралари томонидан жиноят ишларининг юритилиши прокурорнинг доимий назоратида туради ҳамда Жиноят-процессуал кодексининг 379-моддаси бўйича тузилган айблов хулосаси прокурор тасдиқлаганидан кейингина судга юборилади. Шу боис прокурор ўз вазифаси талабидан келиб чиқиб, кўпроқ айблов томонида туради. Бу эса дастлабки тергов жараёнидаги ҳимояга ҳам салбий таъсир кўрсатиши мумкин.

Инсоннинг конституциявий ҳуқуқларини чеклаш билан боғлиқ мажбурлов чораларини қўллашга санкция бериш ҳуқуқи судларга ўтказилганда:

биринчидан, судгача бўлган жараёнда айблов ва ҳимоя ўртасида самарали тортишув юзага келади. Яъни прокурор мажбурлов чорасини қўллаш заруратини исботлашга ҳаракат қилса, ҳимоя томони бунинг аксини тасдиқлашга ҳаракат қилади. Суд холислик билан тортишув натижалари асосида муайян қарорга келади;

иккинчидан, суд жиноят ишининг айблов ёки оқлов томонга оғишидан манфаатдор эмас. Чунки судда давлат айбловини қўллаб-қувватлаш мажбурияти йўқ, суд учун адолат ва ҳақиқатнинг рўёбга чиқиши муҳимроқ;

учинчидан, судларнинг бу борадаги фаолияти изга тушиши билан фуқароларнинг суд ҳокимиятига бўлган ишончи янада мустаҳкамланади ҳамда унинг таъсирчанлиги ортади.

Санкция бериш ҳуқуқини судларга ўтказиш борасида дастлабки қадамларни ташлаяпмиз. Албатта, мазкур жараёнда ривожланган давлатларнинг ютуқларини ўрганиш самарали тизимни бунёд этишимизда жуда асқотади. Шу маънода хорижий мамлакатлар тажрибасининг ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатларига эътибор қаратиш даркор. Аввало уларнинг юриспруденцияси, социологияси ва бошқа фан соҳаларини, қолаверса, мавжуд муносабатларни тартибга солишга қаратилган ҳуқуқий асослар ва уларнинг амалга ошиши механизмини ўрганиш мақсадга мувофиқдир. Шу мақсадда хорижий мамлакатларнинг қонун чиқарувчи ва суд ҳокимияти идоралари, таълим муассасалари, илмий тадқиқот институтлари билан ҳамкорлик қилинса, фойдадан холи бўлмайди.

Ғарб мамлакатларида жиноий таъқибга учраган фуқаронинг адолатли суд муҳокамасига бўлган ҳуқуқини "Хабеас корпус" – "Habeas corpus", деб юритиш одатга айланган. Бу атама 1679 йил 27 май куни инглиз парламенти томонидан қабул қилинган қонун – "Habeas Corpus Act" номидан келиб чиққан. "Habeas corpus" атамаси лотинча бўлиб, сўзма-сўз "танани, шахсни (судга) келтириш" деган маънони англатади.

"Habeas Corpus Act" ўз даврида инсон ҳуқуқлари ҳимоясини кўзловчи энг илғор қонунлардан бири бўлган. Мазкур қонун ўша вақтда Англияда авж олган мансабдор шахслар, турма бошлиқларининг ўзбошимчалигини чеклаш, фуқароларнинг қонуний ҳуқуқлари муҳофазасини кучайтириш мақсадида қабул қилинган. Унга мувофиқ жиноий айблов асосида ҳибсга олинган ёки ушланган шахс уч кун ичида, агар озодликдан маҳрум этиш жойи билан суд жойлашган манзил ўртасидаги масофа узоқроқ бўлса, кўпи билан йигирма кун ичида судья ҳузурига келтирилиши ҳамда судья ҳибсга олишнинг қонунийлигини текшириб чиқиши лозим бўлган. Бу тарихий қонун инсоннинг эркинлик ва шахсий дахлсизликка бўлган ҳуқуқининг кафолати сифатида, аввало англо-саксон ҳуқуқ тизимига кирувчи мамлакатлар ҳамда Лотин Америкаси давлатлари қонунларида ўз аксини топиб, кейинчалик дунё мамлакатлари қонунчилигига кириб борган.

Маълумотларга қараганда, ҳозирги кунда дунёнинг 110 дан ортиқ мамлакатида фуқароларнинг асосий ҳуқуқ ва эркинликларини чеклаш ёки улардан маҳрум қилиш билан боғлиқ мажбурлов чораларини қўллашга санкция бериш судлар ваколатига берилган. Шундай экан, бу давлатларнинг тажрибасини ўрганиб, таҳлил этиш ҳар томонлама фойдалидир.

Jamiyatimiz maqsadi

ОИЛА МУСТАҲКАМЛИГИ ГАРОВИ

Мамлакатимизнинг асосий қонуни бўлган Конституциямизнинг 63-моддасида **"Оила жамиятнинг асосий пойдеворидир ҳамда жамият ва давлат муҳофазасида бўлиш ҳуқуқига эга. Никоҳ томонларнинг ихтиёрий розилиги ва тенг ҳуқуқлилигига асосланади"**, деб қайд этилган.

Бундай ҳуқуқий кафолатлар Оила кодексида ҳам ўз ифодасини топган. Ушбу кодексда белгиланишича, барча фуқаролар қатори хотин-қизлар ҳам меҳнат қилиш, соғлиғини асраш, қариганда, касал бўлганда, меҳнат қобилиятини тўлиқ ёки қисман йўқотганда, боқувчисиз қолганда моддий таъминотга эга бўлиш, уй-жойлар билан таъминланиш, илмий, ижодий фаолият билан шуғулланиш ҳуқуқларига эга. Шунингдек, хотин-қизларимиз кенг сиёсий ҳуқуқларга, жумладан, давлат бошқарув тизимларидаги лавозимларга, халқ вакиллик идораларига сайланиш ва сайлаш, сиёсий партиялар фаолиятида иштирок этиш, тадбиркорлик билан шуғулланиш имкониятларидан тўлиқ фойдаланадилар. Демак, улар ўз қизиқиш ва ҳаётий эҳтиёжларига қараб, муайян фаолият тури билан шуғулланиши, давлат ва жамиятни бошқаришда иштирок этиши мумкин.

Маънавий бой, ахлоқан етук, билимли, жисмонан бақувват — хуллас, ҳар томонлама камол топган шахсни тарбиялашга йўналтирилган кўламли тадбирларни амалга ошириш мақсадида бир қатор Президент Фармонлари, ҳукумат қарорлари қабул қилинди. Хусусан, давлатимиз раҳбарининг 2004 йил 25 майда қабул қилинган **"Ўзбекистон Хотин-қизлар қўмитаси фаолиятини қўллаб-қувватлаш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида"**ги Фармони ижросини амалга ошириш бўйича ишлаб чиқилган ташкилий ташвиқот чора-тадбирлари дастурида Адлия вазирлиги ва хотин-қизлар қўмиталари зиммаларига аниқ вазифалар юклатилган.

Аёлларнинг эркаклар билан тенг ҳуқуқлилиги Конституциямизда кафолатланган.

(Давоми тўртинчи бетда)

Mitti maslahat

Фуқароларнинг суд ҳимоясини амалга оширувчи восита — эркин ҳуқуқлилик (диспозитивлик) тамойилидир. Мазкур тамойил даъво қўзғатиш, шикоят бериш, даъво талаблари ва миқдорини ўзгартириш сингари процессуал ҳаракатларни амалга оширишда намоён бўлади. Эркин ҳуқуқлилик тамойили тортишувчилик ва тарафларнинг тенг ҳуқуқлилиги тамойилидан олдин юзага келади. Шунга асосан, юридик адабиётларда фуқаролик суд ишларини юритиш эркин ҳуқуқлилик тамойили орқали бошланиши таъкидланган.

ОДИЛ СУДЛОВ МАДАНИЯТИ

Жисмоний ва юридик шахслар эркин ҳуқуқлилик тамойилидан тенг даражада фойдаланишади. ФПКнинг 37-моддасида барча фуқаролар ва ташкилотлар фуқаролик процессуал ҳуқуқ лаёқатига эга ҳамда уларнинг тенглиги белгилаб қўйилган.

Фуқаро судга даъво аризаси билан мурожаат этгач, судья аризанинг судга тааллуқлилиги, аризачининг процессуал ҳуқуқ ва муомала лаёқатига эгалиги, даъво аризасидаги талабларга риоя қилинган ёки қилинмаганини текшириб кўриб, унинг мурожаатини қабул қилади ва иш қўзғатиш ҳақида ажрим чиқаради. Шу тариқа низолашувчи тарафларнинг ҳуқуқий ҳолати даъвогар ва жавобгар сифатида юзага келади.

Фуқаролик суд ишларини юритишнинг яна бир муҳим тамойили тортишувчилик воситаси бўлиб, бу тамойил асосан суд мажлисининг муҳокама босқичида кўринади.

Суд жараёнида шахсларнинг ўзаро тортишуви ишнинг моҳияти очилишига ёрдам беради.

Агар жавобгар вафот этган бўлса-да, суд мажлисида унинг қонуний хотини, фарзандлари, ота-онаси, қариндошлари процессуал ҳуқуқий ҳолатлардан тенг фойдаланишади, даъвогар сингари эътирозлар билдира олишади. Тарафларнинг процессуал ҳуқуқларидан тенг фойдаланиши ва тенг мажбуриятларга эга бўлиши ФПКнинг 40-моддасида қатъий белгилаб қўйилган. Бу тенгҳуқуқлилик иш қўзғатиш, иш материаллари билан танишиш, рад этиш ҳақида арз қилиш, далиллар тақдим этиш, шикоят ва эътирозлар бериш сингари ҳаракатларни амалга оширишда яққол кўринади. Тарафларнинг тенг ҳуқуқлилиги иш бўйича тушунтиришлар бериш, суд харажатларини тақсимлаш, далиллар тақдим этиш ва қарши даъво аризаси беришда намоён бўлади. Тарафлардан бири ҳал қилув қароридан норози бўлиб шикоят берганда, албатта, иккинчи тарафга бу шикоятнинг бир нусхаси жўнатилиб, муносабати сўралади.

Хуллас, фуқаролик суд ишларини юритишда ушбу тамойиллар одил судлов жараёнини маданий жиҳатдан бойитади. Суд жараёнида мазкур тамойилларга одил судлов маданиятининг етакчи омиллари сифатида қарашни кучайтириш қонуний, адолатли ва асосли ҳал қилув қарорлари чиқарилишини таъминлайди.

Ориф УМАРОВ,
ҳуқуқшунос

Мамлакатимизда амалга оширилаётган суд-ҳуқуқ ислоҳотлари маъно-мазмунига кўра инсонпарварлик, бағрикенглик ва адолатпарварликка асослангани билан бениҳоя қимматлидир. Бу фикрга ҳаётимиздан жуда кўп мисоллар келтиришимиз мумкин.

Huquqiy savodxonlik sari

ТЕЗКОР ИЖРО:
ИНСОН МАНФААТЛАРИ УЧУН ХИЗМАТ ҚИЛАДИ

Жумладан, Фуқаролик процессуал кодексида ҳам ушбу тамойиллардан келиб чиқиб бир қатор қоидалар белгиланган. Шулардан бири дарҳол ижро этилиши лозим бўлган суд қарорларидир.

Мазкур кодекснинг 219-моддасида белгиланишича, қуйидагилар дарҳол ижро этилиши лозим бўлган ҳал қилув қарорлари тоифасига киради:

- алиментлар ундириш тўғрисидаги;
- ходимга уч ойлик иш ҳақидан ортиқ бўлмаган иш ҳақини ундириб бериш тўғрисидаги;
- майиб бўлганлик ёки соғлиққа бошқача тарзда шикаст етиши, шунингдек, боқувчисининг ўлими натижасида кўрилган зарарни қоплаш учун тўловлар ундириш тўғрисидаги;
- меҳнат шартномаси ғайриқонуний равишда бекор қилинган ёки ғайриқонуний равишда бошқа ишга ўтказилган ходимни аввалги ишига тиклаш тўғрисидаги, шунингдек, меҳнат шартномасини бекор қилиш асосларининг таърифини ўзгартириш тўғрисидаги;
- судда ишни кўриш вақтида жавобгар даъвони бутунлай ёки қисман тан олганига қараб, тўлиқ ёки қисман қаноатлантирилган талаблар бўйича чиқарилган ҳал қилув қарорлари дарҳол ижро этилиши лозим.

Шу ўринда ҳақли савол туғилади: хўш, бундай тоифадаги суд қарорлари нега зудлик билан ижро этилади? Бунинг сабаблари нима билан изоҳланади?

Шуни айтиш керакки, бу тоифадаги суд қарорларини дарҳол ижро этилиши аввало инсон манфаатлари билан боғлиқ. Мисол учун алимент ундириш тўғрисидаги суднинг ҳал қилув қарорини олайлик. Бундай таъминотга муҳтож болалар ҳаётида моддий қийинчилик келиб чиқишига асло йўл қўйиб бўлмайди. Ёки иш ҳақини ундириб бериш, боқувчисини йўқотгани натижасида кўрган зарарни қоплаш тўғрисидаги суд қарорлари ҳақида ҳам шундай дейиш мумкин.

Демак, юқорида қайд этилган фикрлардан кўринадики, фуқароларнинг моддий таъминоти учун тўланиши лозим бўлган маблағларни кечиктиришга йўл қўйилмайди.

Шу ўринда қонунчилигимиздаги яна бир муҳим ҳолат хусусида тўхталиб ўтиш жоиз. Яъни дарҳол ижро этилиши лозим бўлган суд қарорлари орасида вояга етмаган болалар таъминоти учун алимент ундириш ҳақидаги қарорлар алоҳида ўрин тутади.

Энг муҳими, 2003 йил 12 декабрда қабул қилинган **"Ўзбекистон Республикаси айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида"**ги қонунга кўра, Фуқаролик процессуал кодексига буйруқ тартибида иш юритиш ҳақида янги 20^1- боб киритилди.

Шундан келиб чиқиб, бугунги кунда болалар таъминоти учун алимент ундириш суд буйруғи тартибида амалга оширилмоқда. Бу эса болалар ҳуқуқлари ҳимоясини янада мустаҳкамлайди.

Д. АШУРОВ,
ҳуқуқшунос

Tahlil va saboq

БИР ВОҚЕА, ИККИ ХИЛ ЕЧИМ

Бугунги кунда мамлакатимиз суд-ҳуқуқ тизимида амалга оширилаётган кенг кўламли ислоҳотлар ҳақида кўп ёзилмоқда ва ҳали яна ёзилади. Ушбу мақолада айни соҳадаги ислоҳотларнинг биргина жиҳатига тўхталиб ўтмоқчимиз. Бу мавзуда мақола ёзишимизга эса қуйидаги воқеа сабаб бўлди.

Яқинда хизмат сафари билан Бухоро вилоятига борган эдим. Эски танишлар, ҳамкасблар билан қўнғироқлашиб, учрашдик. Ҳамкасблардан бири қишлоғида бўлаётган бир тўйга таклиф қилиб қолди. Тўй баҳона, дийдор ғанимат деганларидек, анча гурунг қилдик. Шунда ёнимизда ўтирган кекса отахонлардан бири суҳбатимизга аралашди:

– Гап-сўзларингизга қараганда мухбирларга ўхшайсизлар, – деб сўради отахон.

– Ҳа, – дедик.

– Агар малол келмаса, сизлардан бир нарса сўрамоқчи эдим, – деди у.

– Бемалол, – дедик.

– Шу суд-ҳуқуқ тизимидаги ислоҳотлар, деган сўзни қандай тушунса бўлади?

Саволга ҳар ким ўзича жавоб берди. Сездимки, отахон жавоблардан қониқмади. Шунинг учун энди мен уни саволга тутдим:

– Отахон, нега бундай деб сўраяпсиз?

– Мен қишлоқда яшайман, – дея сўз бошлади ўзини Ашур бобо деб таништирган оқсоқол. – Умрим далада ўтди. Лекин бундан ҳеч қачон нолимаганман. Айниқса, мустақилликдан сўнг деҳқонларнинг елкасига ҳам офтоб тегди. Фермер бўлиб, косамиз оқарди. Яратганга шукр, бугун меҳнатимизга яраша ҳақ олаяпмиз. Омборимиз тўла дон, тандиримиз тўла нон. Тўрт ўғлим, икки қизим бор. Ҳаммаси ўзидан тинчиган. Икки ўғлимнинг енгил машинаси бор. Яқинда учинчи ўғлим ҳам уловли бўлди. Бундан ташқари, яна иккита трактор ҳам оиламизнинг умумий мулкига киради. Гапнинг лўндасини айтганда, бировдан кам еримиз йўқ. Қўлимизни қаерга узатсак етади. Хуллас, оддий бир инсон орзу қилиши мумкин бўлган ҳамма нарсамиз бор.

Яқинда оиламиз бошига тушган ташвишли бир воқеа кўзимни очди.

Кенжа фарзандлар эрка бўлади ми ёки боболаримиз айтиб кетганларидек, "йигирма ёшда йигитнинг қони бир қайнайдими", хуллас, кичик ўғлим «жанжални пулга сотиб оладиган хилидан» чиқиб қолди. Қолаверса, кейинги пайтларда тўйларимизда «оқи»дан қуйиш камайишнинг ўрнига кўпайиб кетаётгандек, назаримда. Отабоболаримиз бекорга «ичкилик барча иллатларнинг онаси», демаганда. Хуллас, бир тўйда озгина «отиб» олган ўғлим ўз тенгдош жўраси билан жанжаллашиб қолибди. Униси бунисини, буниси унисини обдон калтаклашибди. Натижада бирининг кўзи кўкарган, бошқасининг қоши ёрилган...

Тўғриси, икки тенгдош бугун муштлашса, эртага ярашиб кетаверади. Лекин орада қонун-қоида, деган тушунчалар бор. Икки йигитни ҳам туман ИИБга олиб кетишди. Қишлоқдаги қонунни тушунган-билган одамлардан сўрасам, "жанжаллашганлардан бири, албатта, қамалади", деб айтди. Бу гапдан сўнг кампиримнинг қон босими кўтарилиб, ётиб қолди. Ёшим олтмиш саккизга кириб ҳали суд, прокуратура ёки милиция бўлимининг остонасидан ҳатламаган эдим. Ўғлимдан хафа бўлишимга қарамай, барибир бордим. Буни қарангки, мен қонунни билади, деб маслаҳат сўраган одамлар нотўғри гапиришган экан. Менга ҳуқуқ тизими ходимлари тушунтиришича, авваллари бундай ҳодиса юз берса, албатта, айбдорга қамоқ жазоси берилар экан. Мустақил давлатимиз қонунчилигига биноан агар жанжаллашган томонлар ўзаро келишиб, ярашиб олишса, қамоқ жазоси қўлланилмас экан.

Ҳозир ўғлимиз бағримизда. Жанжаллашган жўраси билан ҳам ярашиб олишди. Агар қонунчилигимизда ярашув ҳақидаги банд бўлмаганида ё ўғлим ёки унинг ўртоғи бугун қамоқда ётган бўларди. Мен эса ҳар икки ҳолатни ҳам кўз олдимга келтиролмайман. Чунки ўғлимнинг тенгдоши билан бир қишлоқда яшаймиз. Ота-оналари билан қуда-андачилигимиз бор. Тўйимиз бир, азамиз бир. Худо кўрсатмасин, агар улардан бири қамалса, ўртада қанчадан қанча дилхираликлар юзага келарди.

Ушбу воқеани сизларга айтиб беришимдан мақсад, газеталарингизда мана шундай нарсалар ҳақида кўпроқ ёзсангизлар. Оддий халққа ислоҳотлар мазмунини оддий тилда тушунтирсангизлар яхши бўларди. Тўғри, мен ҳам газета-журнал варақлаб тураман. Ислоҳотлар ҳақида телевизордаги гапларни эшитганман. Лекин барибир ушбу сўзнинг моҳиятини англаб етмаган эканман...

Отахоннинг ҳикояси бундан йигирма йиллар муқаддам қўшни қишлоқда бўлиб ўтган яна бир воқеани ёдимга солди. Ўшанда ҳам жанжалга ичкилик, деган касофат сабаб бўлган эди. Амаки ака укалар тўйдан қайтишда жанжаллашиб қолишади. Икки бўз йигитни ҳеч ким ажрата олмайди. Яхшигина «отиб» олган «шерваччалар» роса бир-бирини дўппослашади. Худди отахон ҳикоя қилганидек, қай бирининг кўзи кўкаради, бошқасининг боши ёрилади. Лекин эртаси куни иккаласининг отаси ҳам ўғилларининг адабини бериб, яраштириб қўйишади. Йигитлар ҳеч нима кўрмагандек қўлтиқлашиб далага йўл олишади. Айни туш пайтида дала бошида белига чизиқ тортилган машина пайдо бўлиб, икки қариндошнинг қўлини орқасига қилиб олиб кетишади. Ана шундан кейин қишлоқда роса миш-миш бўлалагани ҳам кечагидек ёдимда. Бир ҳафта ўтиб, йигитлардан бири қишлоққа қайтиб келди. Кейин билсак, жанжал чиқишига асосий айбдор, деб топилган иккинчи йигитга тўққиз йил бериб юборишган экан. Қамалган йигитнинг отаси бечора роса елиб-югурди. Лекин биров унинг гапига қулоқ солмаганди ўшанда. Иккинчи томоннинг «даъвоимиз йўқ», деган кўрсатмасига жавобан суддагилар «сиз даъвогар бўлмасангиз ҳам барибир давлат даъвогар бўлади. Чунки ўзаро жанжал қилиш совет турмуш тарзига зид хатти-ҳаракат, демакдир. Шундай экан, йигитлардан бири, албатта, жазо олиши шарт», деб айтган экан.

Хуллас, қариндошлардан бири тўққиз йилга қамалди. Иккинчиси эса қишлоқдаги гап-сўзлардан бош кўтариб юра олмай, қаергадир кўчиб кетди. Икки йигитнинг отаси — туғишган ака-укалар юз кўрмас бўлиб кетишди. Кейинчалик эшитишимга қараганда, қамалган йигит ҳам қайтиб қишлоғига бормаган. Ўғлини қамалганига чидай олмаган она ажалидан беш кун олдин дунёдан кўз юмган. Кўраяпсизми, биргина жанжалнинг оқибатида бир эмас, икки оила пароканда бўлиб кетди. Орадан йигирма йилга яқин вақт ўтаётган бўлишига қарамасдан, ҳали-ҳамон ушбу воқеа қариндош-уруғларнинг ёдидан кўтарилгани йўқ.

Агар аввалги замон бўлганида, Ашур бобо айтиб берган ҳолатда йигитлардан бирининг қамалиши муқаррар эди. Ундан кейин қудаандалар ёвлашиб, икки орада бир оиланинг пароканделикка юз тутиши ҳам ҳеч гапмасди. Агар икки хил ечим топган, бир хил воқеадан хулоса чиқарадиган бўлсак, қонунларимизнинг либераллаштирилгани, ярашув институтининг ташкил этилганининг ўзиёқ қанча-қанча оилаларнинг бошига тушиши мумкин ташвишларнинг олдини олаётганидан далолат беради.

Ислом ҲАМРО,
"Инсон ва қонун" мухбири

Jamiyatimiz maqsadi

ОИЛА МУСТАҲКАМЛИГИ ГАРОВИ

(Давоми. Боши биринчи бетда)

Ваҳоланки, бу нафақат давлат, балки жамиятнинг ҳам вазифасидир. Эркак ва аёлларнинг тенг ҳуқуқлилигини таъминлашга эришиш учун аввало аёлларнинг ўзлари ўз ҳуқуқларини яхши билиши ва ундан фойдалана олиши лозим.Шу боис аёлларнинг ижтимоий фаоллиги ошиши эркаклар билан тенг ҳуқуқлилигини таъминлашда муҳим омиллардан бири ҳисобланади. Зеро, аёл ҳуқуқининг бузилишига лоқайд қараш салбий ҳолатларни кучайишига олиб келади. Масалан, ҳомиладор аёлларни ишга қабул қилишдаги қийинчиликлар камайган бўлса-да, бироқ ҳамон учраб турибди. Бу ҳолат хусусий иш берувчилар томонидан аёлларни ишга қабул қилаётганда шахсий манфаатларидан келиб чиқишаётгани боис муаммоли масалага айланаётир. Чунки хусусий иш берувчи аксарият ҳолларда "Ҳомиладор аёлни ишга олмайман, маълум вақтдан кейин таътилга кетади. Ёш болали аёлнинг корхонага манфаати кам тегади", деган фикрда иш тутиши мумкин.

Аёл эркаклар билан тенг мажбуриятларни зиммасига олган ҳолда, яна оналик вазифасини ҳам адо этади. Бу вазифани амалга оширишидан нафақат унинг ўзи, оиласи, балки давлат ва жамият манфаатдордир. Шу боис давлат оналик ва болаликни муҳофаза этади. Зеро, аёлнинг ақлий, жисмоний, руҳий кучи ва салоҳиятининг кўп қисми айнан шу вазифани амалга оширишга сарфланади.

Юртимизда истиқлолнинг илк йилларидан бошлаб олиб борилаётган кучли ижтимоий сиёсатнинг асл моҳияти ҳам оилани, онани, фарзанд ва қарияларни ижтимоий муҳофаза қилишга қаратилаётгани билан аҳамиятлидир.

Маълумки, Президентимиз ташаббуси билан бу йил мамлакатимизда **"Сиҳат-саломатлик йили"** деб эълон қилинди. Айни пайтда бу масалага, хусусан, оила қураётган ёш келин-куёвларни тиббий кўрикдан ўтказишга ҳар томонлама эътибор қаратилаётир. Мазкур тадбир қонунчиликда ҳам ўз аксини топган. Оила кодексининг 17-моддасига, яъни никоҳдан ўтувчи шахсларни тиббий кўрикдан ўтказиш ҳақидаги қоидаларга 2003 йил 19 февралдан бошлаб қуйидагича ўзгартириш киритилди: **"Никоҳланувчи шахслар давлат соғлиқни сақлаш муассасаларида бепул асосда тиббий кўрикдан ўтадилар. Тиббий кўрикдан ўтиш тартиби ва ҳажми Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади".**

2004 йил 1 январдан амалга киритилган Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 25 августдаги 365-сонли қарори билан тасдиқланган **"Никоҳланувчи шахсларни тиббий кўрикдан ўтказиш тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида"**ги қарори ана шу мақсадларга қаратилган меъёрий ҳужжатдир. Мазкур қарор ижросини таъминлаш юзасидан Тошкент шаҳар адлия бошқармаси, шаҳар ҳокимлиги, хотин-қизлар қўмитаси, Соғлиқни сақлаш бош бошқармаси билан ҳамкорликда қатор тадбирларни амалга оширди. Бундан ташқари, "Оилада тиббий маданиятни ошириш, аёлларнинг соғлиғини мустаҳкамлаш, соғлом авлод туғилиши ва уни тарбиялашнинг устувор йўналашларини амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги 242-сонли қарорига биноан адлия бошқармаси тасаррufидаги ФҲДЁ бўлимлари қошида жамоатчилик асосида "Ёш оила мактаби" фаолият кўрсатиб келмоқда.

Хулоса ўрнида шуни таъкидлаш жоизки, мамлакатимизда оила ва унинг мустаҳкамлигига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Зотан, соғлом ва баркамол оила жамият пойдевори ҳисобланади.

Гулнора ИНОМЖОНОВА,
ҳуқуқшунос

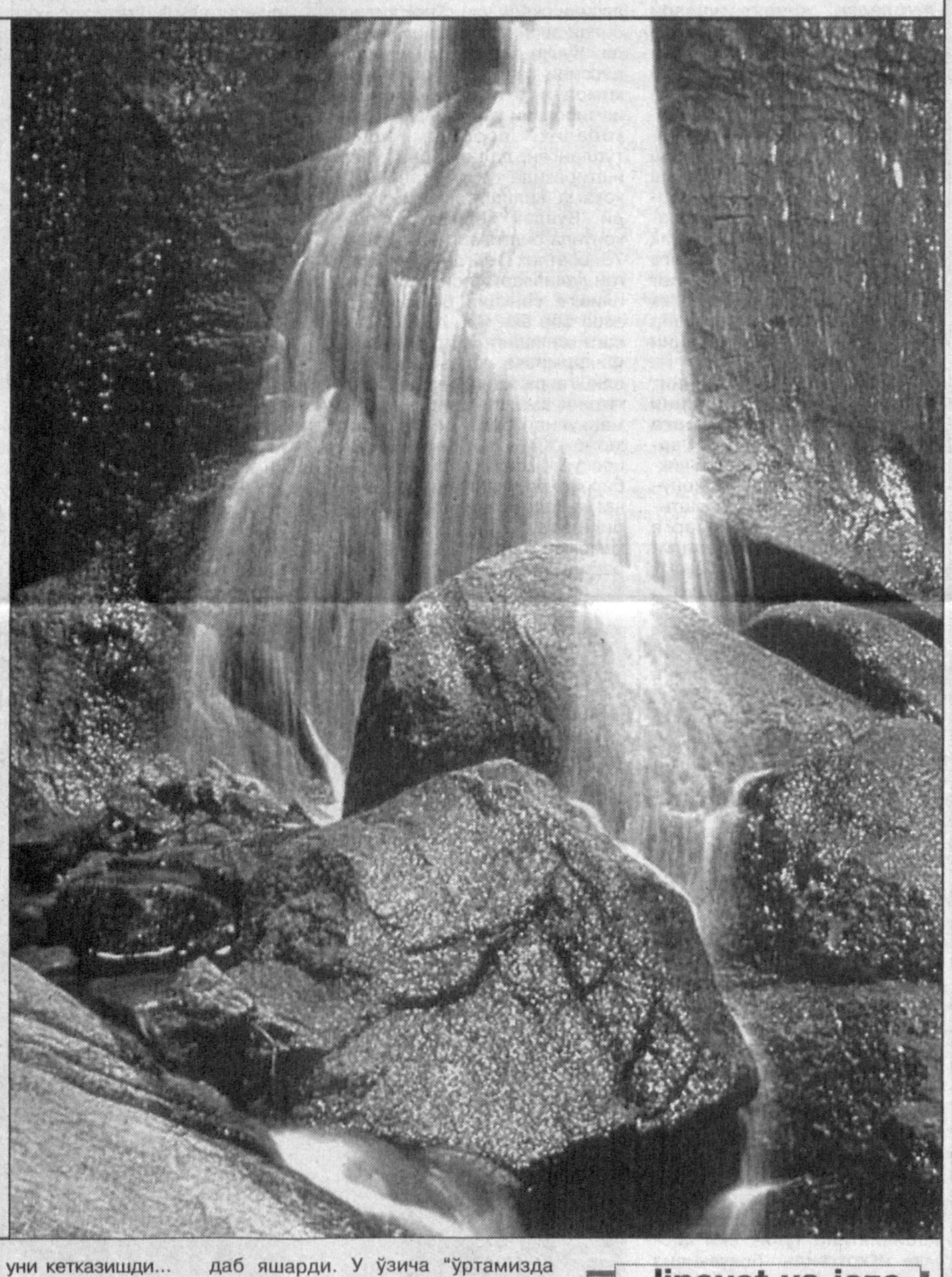

Jinoyat va jazo

ЖОҲИЛЛИК

Суд очерки

Инсон зоти бу дунёда доимо илинж ва умидлар оғушида яшайди. Ана шу умид ва илинжларнинг энг юксаги, шубҳасиз, фарзанд камолини кўришдир. Нигора туғилганида отаси Амир ака ва Сарвигул аянинг ҳам орзулари бир олам эди. Бунинг устига тақдир тақозоси билан ёлғиз фарзанд бўлиб қолган Нигоранинг камолини кўриш ота учун ҳам, она учун ҳам ҳаётларидаги энг юксак орзуга айланди. Афсуски, Амир акага Нигоранинг бахтини кўриш насиб этмади. У дунёдан эрта кўз юмди. Энди ёлғиз қизнинг барча ташвишлари Сарвигул аянинг зиммасига тушди. Унинг биргина мақсади қизини отаси орзу қилгандек бахтли қилиш эди.

Кексаларимиз айтганларидек, "умр деганлари оқар дарё экан". Ҳаш-паш дегунча Нигора ҳам ўн олти ёшга кириб, кўзга яқин бўлиб қолди. Кетма-кет келаётган совчилар Сарвигул аянинг дарвозасини турумини бузишди. Тўғри, ая аввалига вояга етмаган қизини турмушга беришга кўнгли бўлмади. Лекин қайта-қайта келаётган совчилар унга тинчлик беришмади. Қолаверса, бўй етган сари Нигоранинг ҳуснига ҳусн қўшилаверди. Аянинг кўнглига "қизим бирор-бир лўттибознинг қармоғига илиниб қолмасин", деган ўй келди. Шунинг учун ҳам қўшни қишлоқдан келган навбатдаги совчилардан куёвликка даъвогарни обдон суриштириб, тагли-тугли хонадоннинг ёлғиз ўғли эканлигига ишонч ҳосил қилди. Кейин ўзича, "қизим ёлғиз фарзанд бўлса, куёв ҳам якка ўғил экан, балки бир-бирини кам-кўстини тўлдириб яшар", деган ниятда оқ фотиҳа берди.

Нигора билан Каримнинг тўйи барча ҳавас қиладиган даражада чиройли ўтди. Лекин келин билан куёвнинг тўй куни ўтиришини кўрган онаизорнинг кўнгли негадир ғаш бўлди. Чунки тўрт-беш соат давом этган тўйда арзанда ўғилнинг қовоғи очилмади. Ҳатто, гулдай келинчакка бир марта ҳам қайрилиб қарамади. Тўйдан бир неча кун ўтиб ёлғизини кўришга борган она ҳаммасини эшитди. Куёв бўлмиш гиёҳванд экан. Хотинига одам ўрнида қарамас эмиш. Хуллас, онаизор ўзидан ўтганини ўзи билди. Шунда ҳам қизига тасалли берди. "Жон қизим, оталаримиз "бош ёрилса, дўппи остида", деганлар. Нима бўлса ҳам ҳаммасини ичингга ют. Отангнинг арвоҳини чирқиллатма. Қўни-қўшни, қариндош-уруғнинг олдида юзимни ерга қаратма", деди. Ўн олти ёшгача онасининг измидан чиқмаган қиз яна унинг айтганларига кўнди. "Чиққан қиз чиғириқдан ташқари" деганларидек, кўнмасдан бошқа иложи ҳам йўқ эди...

Орадан уч-тўрт ой ўтди. Арзанда куёв қуйилмади. Аксинча, кунларнинг бирида уйга сариқ сочлари калта қирқилган бир қизни етаклаб келиб, оиладагиларга эълон қилди: "Бугундан бошлаб Ася менинг хотиним. Нигоранинг талоғини бераман". Арзанда ўғилнинг қарорига на ота, на она қарши чиқолмади. Ўша куни Нигора тугун-терсагини олиб, онасиникига кетди. Тўғрироғи, уни кетказишди...

У она уйига келгач, ўзининг ҳомиладорлигини билди.

Хуллас, ой-куни етиб Нигора ўғилли бўлди. Лекин гиёҳванд отанинг айби билан бола ногирон туғилди. Ана шундай кунларнинг бирида яна Сарвигул аянинг дарвозаси турумини совчилар уйга яна совчилар келди. Ая эса ўлими олдидан ёлғизгина қизини тинчиганини кўришни хоҳларди. Шунинг учун у келган совчилардан бирига розилик бериб юборди. Ўзининг гапини икки қилмасликка Нигорани ҳам кўндирди. Шундай қилиб Нигора иккинчи марта янгибозорлик Зоир деган йигит билан турмуш қурди. Зоирнинг ҳам биринчи хотини оламдан ўтган бўлиб, унинг икки қиз, бир ўғли бор эди. У тўйдан олдин Нигорага "бир ўғлим икки бўлганидан хурсандман. Энди икки ёрти бир бутун бўлиб, фарзандларимизнинг камолини кўрамиз", деганди. Буни қарангки, тўйдан икки-уч ой ўтар-ўтмас у ҳам қилиқ чиқарди. Унинг айтадиган гапи битта: "Агар мен билан яшашни истасанг, ўғлингни йўқот. Бўлмаса, ўзингга ҳам катта кўча"...

Нигора иккинчи марта ҳам онасининг юзини ерга қаратишни истамасди. Шунинг учун ҳам Зоирнинг барча камситиш-у, хўрлашларига чидаб яшарди. У ўзича "ўртамизда фарзанд бўлса, эримга ҳам инсоф кириб қолар", деб ўйларди. Нигора кутганидек, ўртада фарзанд туғилди. Яхши умидлар билан унга Умида деб исм қўйишди. Лекин норасида Умида ҳам бу хонадонга тинчлик олиб кела олмади. Зоир энди хотинига очиқ-ошкора "ё мен билан Умидани дейсан ёки ўғлингни", деб шарт қўйди. Бундан ташқари, у Нигорага агар ўғлини йўқотмаса, бу уйдан унинг ўлиги чиқиши" ҳақида ҳам писанда қилди. Лекин Нигора эрининг бу қадар тубанликка боришига ишонмади. Ҳатто, ногирон ўғли Давронжоннинг у ер-бу ери кўкарганда ҳам "нимжон бола ўзи йиқилгандир", деган хаёлга борди. Унинг эътиборсизлиги эса охир-оқибат фожиага олиб келди...

Ўша куни Зоир аллақаердан ширакайф ҳолда уйга келди. Энди ёнига болишни тортиб, ёнбошлаган пайтида ўгай ўғли – Даврон йиғлаб қолди. Унинг ҳалиям уйдан "йўқолмагани"га жаҳли чиққан ўгай ота, уч ёшлик гўдакни оёқларидан ушлаб, тахта чорпоянинг устига урди. Кутилмаганда у шунчалик ёвузлашиб кетгандики, гўдакнинг бошидан оқаётган қон ҳам уни хушёр торттирмади. Бунинг устига у кўзлари қўрқувга тўлиб ўғлига ёрдамга шошилган Нигорани ортига силтаб ташлади.

Ва, ниҳоят, Нигора овози чиқмай қолган жигаргўшасининг олдига келганида, кеч бўлган эди. Чунки бу пайтда эндигина уч ёшга кирган Давронжон аллақачон нафас олишдан тўхтаган эди...

Суд-тиббий экспертизасининг берган хулосасига кўра, Давроннинг ўлимига унинг танасига етказилган кўп сонли жароҳатлар сабаб бўлган. Агар Давронга ўз вақтида тез тиббий ёрдам кўрсатилганида эди, унинг ҳаётини сақлаб қолиш мумкин бўларди. Лекин гумроҳ ўгай ота бунга қасддан йўл қўймади. Ва ўзининг жоҳиллиги оқибатида норасида гўдакнинг қотилига айланди...

Тўғри, одил суд Зоирга нисбатан адолатли қарор қабул қилди. У узоқ муддатга озодликдан маҳрум қилинди. Афсуски, Зоирга берилган жазо билан энди Давронни ҳаётга қайтариб бўлмайди. Шу ўринда бизни бир савол ўйлантириб қўйди: наҳотки, бир оиладаги ички келишмовчилик ва муаммолардан маҳалла аҳли, қўни-қўшни, қариндош-уруғлар хабардор бўлишмаган бўлса? Бизнинг фикримизча, улар ҳаммасидан воқиф бўлишган. Фақат атрофдагилар бу оиланинг "иши"га аралашишни исташмаган. "Оч қорним, тинч қулоғим" қабилида иш тутишган. Ана шу лоқайдлик, бефарқлик ва ўзгалар дардига эътиборсизлик сабаб юқоридаги фожиа содир бўлган. Демак, бу ўринда қизини "тушган жойида тош қотишини", истаган Сарвигул ая, эрининг инсофга келишини кутган Нигора, жоҳиллик туфайли норасида гўдакнинг жонига зомин бўлган Зоирдан ҳам кўра атрофдаги лоқайд одамларнинг айби кўпроқ...

Ёҳуд фикримиз нотўғрими, азиз газетхон?!

Хайриддин ШЕРМУҲАММЕДОВ,
ҳуқуқшунос
Рустам ХУДОЙҚУЛ,
"Инсон ва қонун" мухбири

Jinoyat anatomiyasi

"ОРЕХОВ" ГУРУҲИ ТУГАТИЛДИ

лекин ҳамон уюшган жиноий гуруҳлар фаолиятига чек қўйиб бўлмаяпти, – деб ёзади Россиянинг «Аргументы и факты» газетаси

Ўқувчиларимизнинг ёдида бўлса, биз аввалроқ ўтган асрнинг сўнгги ўн йиллигида нафақат Россия, балки бутун дунёга «танилиб» улгурган «Орехов» жиноий гуруҳининг қилмиши ва ушбу гуруҳнинг ҳуқуқ-тартибот тизими ходимлари томонидан тугатилгани ҳақида хабар берган эдик. Маълумки, бу жиноий гуруҳ XX асрнинг 90-йилларида одамларни қўрқув остида ушлаб турган, кўплаб қотиллик жиноятига қўл урган. Аксарият ҳолларда уюшган гуруҳ томонидан жисман йўқ қилинган қурбонлар фидойи ҳуқуқ-тартибот тизими ходимлари бўлган. Шунинг учун ҳам россиялик ҳуқуқ-тартибот хизмати ходимлари бутун диққат-эътиборини ушбу гуруҳни таг-томири билан тугатишга қаратишган эди. Улар томонидан қилинган саъй-ҳаракатлар ўз натижасини берди. Уюшган гуруҳ ташкилотчилари ва унинг барча аъзолари қўлга олинди ҳамда уларга нисбатан қонунда кўзда тутилган жазо чоралари қўлланилди. Шунингдек, ўша мақоламизда гуруҳнинг сўнгги ўн бир аъзоси устидан суд жараёни бошлангани ҳақида ҳам ёзгандик. Дарҳақиқат, яқинда бир неча йилдан буён дунё оммавий ахборот воситалари эътиборини тортиб келаётган суд жараёни ниҳоясига етди. Уюшган жиноий гуруҳнинг ўн бир нафар аъзоси қилмишига яраша жазога тортилди.

Хўш, шундан кейин барча уюшган жиноий гуруҳлар тугатилдими, деган савол кўпчиликни қизиқтириши табиий. Яқинда «Аргументы и факты» газетаси айнан мана шу саволга «йўқ», деб жавоб берди ва газета ушбу жавобни қуйидагича шарҳлади.

«Орехов» уюшган жиноий гуруҳининг бундан ўн-ўн беш йил муқаддам қамалган аъзолари аллақачон озодликка чиқиб улгурган. Ва худди кутилганидек, уларнинг асосий қисми ҳеч бир ўйлаб ўтирмасдан ўз жиноий гуруҳларини тузиб, «фаолият»ларини бошлаб юборишган. Шу йил Москва шаҳрида жойлашган «Внешпромбанк»нинг филиалига уюштирилган босқинчиларга «Орехов»чиларнинг қўли борлигидан далолат беради. Уюшган жиноий гуруҳ аъзолари босқинчилик пайтида бир нафар инкассаторни отиб ўлдиришган, иккинчисига оғир тан жароҳати етказишган ва бир неча миллион нақд АҚШ долларини олиб, кўздан ғойиб бўлишган. Россия ҳуқуқ-тартибот тизими ходимлари бу жиноий ҳаракатни бундай пухта режа асосида из қолдирмасдан амалга ошириш фақатгина «Орехов»чиларнинг қўлидан келишини таъкидлашмоқда. Афсуски, инкассаторларга нисбатан уюштирилган босқинчилик ягона эмас. Чунки ҳуқуқ-тартибот тизими ходимлари яна икки марта айнан мана шундай жиноят иши билан шуғулланишларига тўғри келди. Шу ўринда таъкидлаб ўтиш керакки, кейинги икки босқиндан бирини жиноий гуруҳ аъзолари амалга оширишган бўлса, иккинчи босқинни эса инкассаторларнинг ўзлари «уюштиришган». Яъни ҳар икки босқинчилик ишидан яхши хабардор бўлган инкассаторлар ўзларини ўзлари «ўмариш»га қарор қилишган. Албатта, қилни қирқ ёрадиган ҳуқуқ-тартибот тизими ходимлари «сценарий» асосида амалга оширилган учинчи босқин иштирокчиларини жуда осон фош қилишди.

Маълумотларга қараганда, ноқонуний қурол олиб юриш, қуролли босқин, талончилик, автотранспорт воситаларини ўғирлаш каби «катта» ва уюшган гуруҳлар томонидан амалга оширилган жиноятларнинг асосий қисми Шарқий Приволжский ва Марказий округлар ҳудудига тўғри келмоқда. Шу йилнинг ўтган олти ойида мана шу ҳудудларда уюшган гуруҳлар томонидан 318 ҳолатда жиноят содир этилган. Содир этилган жиноятлар 251 ҳолатда очилган ва жиноятчилар қўлга олинган. 67 ҳолатда эса на жиноят очилган, на жиноятчилар аниқланган. Шунингдек, қўлга олинган жиноий гуруҳлар асосан 5 ёки 7 нафар аъзодан иборат бўлган, уларнинг асосий қисмини аввал қамоқда ўтириб чиққан кимсалар ва яна бир қисмини эса собиқ ҳуқуқ-тартибот тизими ходимлари ташкил этади.

«АиФ» газетасида эълон қилинган мақолада шу йилнинг бошида Москва вилоятида қўлга олинган «Мякоты» уюшган гуруҳи ҳақида шундай ҳикоя қилинади. Гуруҳ раҳбари аввал зўрлаш ва талончилик жиноятлари учун «ўтириб» чиққан. Сўнг у озодликка чиққан биринчи кундан бошлаб ўз атрофига энг ишончли собиқ турмадош «дўст»ларини тўплайди. У ўз гуруҳини пистолет, қирқма милтиқ, бейсбол таёғи ва ҳатто, самурайлар қиличи билан «қуроллантиради». Ушбу гуруҳ асосан тилла магазинлари, катта тижоратчиларнинг офис ва хонадонларини тунаш билан шуғулланган. Ўз жиноий қилмишларини икки йил мобайнида «бемалол» давом эттирган ушбу гуруҳ бир неча марта қотилликка ҳам қўл урган. Уюшган гуруҳ аъзоларининг изига тушиш учун ҳуқуқ-тартибот тизими ходимлари олиб борган барча саъй-ҳаракатлар ўз натижасини бермаган. Фақат кутилмаган тасодифгина гуруҳ аъзоларини қўлга олишга ёрдам берди. Яъни бутунлай бошқа «иш» билан милиция қўлига тушиб қолган гуруҳ аъзоларидан бири, шериклари ўз вақтида уни «чиқариб» олмагани учун «сотиб» қўйди. Шу тариқа ушбу гуруҳнинг қора қилмишларига чек қўйилди.

«АиФ» собиқ ҳуқуқ-тартибот тизими ходимлари томонидан ташкил этилган жиноий гуруҳлар фаолияти ҳақида ҳикоя қилар экан, яқинда Приморье ўлкасида уюшган жиноий гуруҳ устидан бўлиб ўтган шов-шувли суд жараёнига алоҳида тўхталиб ўтади. Ушбу гуруҳ асосан хорижда ишлаб чиқилган қимматбаҳо машиналарни бўлаклаб сотиш билан шуғулланган. Гуруҳ бошлиғи А. Царенко муқаддам йўл ҳаракати хафвсизлиги хизмати (ГАИ) инспектори бўлиб ишлаган. У ўз жиноий фаолиятида ўзининг собиқ хизмат кийим боши ва таёғидан фойдаланган. Гуруҳ асосан кимсасиз ёки одам кам жойларда ўз жиноиий ҳаракатини амалга оширган. Царенко йўл ёқасида туриб, ўзига ёққан қимматбаҳо машиналарни «назоратдан ўтказиш учун» тўхтатган. Агар машина унга ёқса, шерикларига ишора қилган. Шериклар эса ҳеч ўйлаб ўтирмасдан унинг амрини бажаришган. Яъни кимсасиз жойда йўл ҳаракати ходимининг ишораси билан тўхтаган қимматбаҳо машина эгаси ўша жойнинг ўзида ўлдирилган ва кўмиб ташланган. Марҳумга тегишли машина эса махсус жойда бўлакларга бўлиниб, сотиб юборилган. Жиноий гуруҳ бирорта ҳам ҳайдовчига — у аёл киши бўладими ёки кекса одамми — раҳм-шафқат қилишмаган. Царенко ҳар қандай шароитда ўзидан из қолдирмасликка уринган. Шунинг учун ҳам уюшган жиноий гуруҳ аъзолари ҳайдовчилар тирик гувоҳ сифатида «из» бўлиши мумкин, деб ҳисоблашган. Ушбу гуруҳ ҳам тасодиф туфайлигина қўлга тушиб қолди. Галдаги «ов»лардан бирида уларнинг қўлига нимжонгина ҳайдовчи тушиб қолди. Бунинг устига, унинг машинаси бўлаклаб сотишга ҳам ярамайдиган эски арава экан. Лекин гуруҳ аъзолари ҳайдовчининг ва унинг ёнида бўлган йўловчининг чўнтагидан катта миқдорда пул топишади. Йўловчини ўша ернинг ўзидаёқ гумдон қилишади. Ҳайдовчига келганда эса «нимжон экан, барибир ўзи ўлиб қолади», деб ўйлаб ундан ўқни аяшади. Шу тариқа уни юкхонага жойлаб, машинага ўт қўйиб юборишади ва воқеа жойидан «қуён» бўлишади. Ҳайдовчининг жони гуруҳ аъзолари ўйлагандан ҳам қаттиқроқ экан. У йўлини қилиб юкхонани очади ва бўлиб ўтган воқеа ҳақида милицияга хабар беради.

Тергов ва суд жараёнида ушбу гуруҳ томонидан амалга оширилган ўнлаб қонли жиноятлар ўз исботини топди. Суд уюшган жиноий гуруҳ ташкилотчиси А. Царенкога умрбод, унинг «ходим»ларига эса 18 йилдан 27 йилгача бўлган қамоқ жазоси тайинлади.

И. ҲАМРОЕВ тайёрлади

ИНСОН ва ҚОНУН

МУАССИС: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ АДЛИЯ ВАЗИРЛИГИ

1996 йилнинг январидан нашр этилади

2003 йил 29 декабрда Ўзбекистон Матбуот ва Ахборот агентлигида 078-рақам билан рўйхата олинган

Бош муҳаррир: Шодикул ҲАМРОЕВ

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:
Бўритош МУСТАФОЕВ, Ихтиёр АБДУЛЛАЕВ, Пўлат САМАТОВ, Мавжуда РАЖАБОВА, Хуршид СОДИҚОВ, Сайфиддин РАҲИМОВ, Маҳмуд САТТОРОВ, Ислом ҲАМРО, Холли НОРБОЙ, Нормейли НОРПЎЛАТОВ

Таҳририятга юборилган қўлёзмалар эгаларига қайтарилмайди ва уларга ёзма жавоб берилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқ қилиши мумкин.

Факт ва далиллар тўғрилиги учун масъулият муаллифлар зиммасидадир.

Навбатчи: Бобомурод РАЙИМОВ
Саҳифаловчи-дизайнер: Жаъфар ЖАББОРОВ

Индекс: 646882

«ИНСОН ВА ҚОНУН» газетаси таҳририяти компьютер базасида терилди ва саҳифаланди. А-2 бичимда, 2 босма табоқ ҳажмда, офсет усулида «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонасида босилди. Корхона манзили: Тошкент шаҳри, Буюк Турон кўчаси 41-уй. Буюртма Г-315. Тиражи — 6501. Босишга топшириш вақти — 21.00 Топширилди —

МАНЗИЛИМИЗ: 700047, Тошкент ш. Сайилгоҳ кўчаси-5. Тел: 133-70-65, 133-84-50

2 3 4 5 6